

Kudar Lajos, vitéz, csendőr ezredes, posztumusz altábornagy

Szül. 1885.11.19. Vinga (Temes megye), mártírhalált halt a németek kezétől, 1945.02.11., Budapesten, mégis, csendőr volta miatt 1949-ben feleségétől a nyugdíjat megvonták és családját Tas-ra internálták.

Az egyetlen fénykép, amely jelenleg ismeretes Kudar Lajosról, mivel a lakását fosztogató orosz katona látva a katonai képet a falon, a lakást fegyűjtotta, s annak minden tartalma megsemmisült.

Kudar Lajost embersége és hazaszerető működése miatt a németek tárgyalás nélkül meggyilkolták, és csendőr volta miatt pedig a Kádár rendszer családját internálta és özvegyét nyugdíjától megfosztotta.

1916-tól a 2. Honvéd gyalogezredben szolgált.

1921-ben (más adatok szerint 1923-ban) lépett a csendőrség kötelékébe.

1942 márciusában léptették elő alezredesi rangra. Ettől kezdve az Államvédelmi Központ helyettes vezetőjeként szolgált.

1944.09.14-én a Kormányzó megbízásából Szlovákiába utazott gr. Zichy Ladimér birtokára, a Zolyomi partizánok főhadiszállására, hogy megszervezze a Faragho Gábor altábornagyból (utolsó moszkvai kulturális attasé és csendőrfelügyelő), gr. Teleki Gézából és Szentiványi Domokosból álló fegyverszüneti bizottság útját Moszkvába.

1944.10.15. után kapcsolatot teremtett az ellenállási mozgalom Kommunkista - és a Szabad Demokrata Párt képviselőivel, a Dallam fedőnevű csoport vezetőjeként. A helyzetéből adódó lehetőségekkel élve sok száz embertársa életét mentette meg. Kovács Pál, az Egyesült Államok hadseregének főhadnagya segítette a már felszabadult Róma útján szerzett információval. Több száz politikai üldözöttet látott el hamis okmányokkal, akik így menekültek meg a Gestapo és az SS elől. A nyilas hatalomátvétel után fegyveres erővel akadályozta meg, hogy a nyilasok a védett házakból elhurcolják a zsidókat. Az üldözöttek névsorát több alkalommal előre átadta Rosner Margitnak és dr. Kovács Istvánnak, akik a listán szereplőket értesítették, hogy azoknak legyen idejük és lehetőségük elmenekülni.

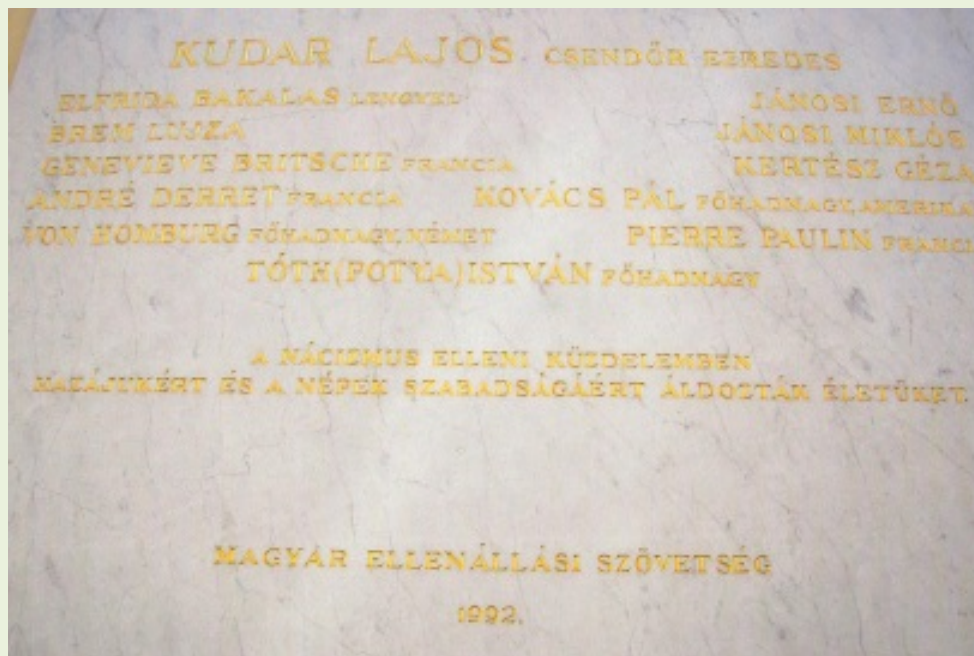
A fegyverszüneti bizottság útja a német megszállók tudomására jutott, és Kudar Lajost a Gestapo Nemzeti Számonkérő Széke munkatársaival együtt 1944.12.05-én letartóztatta. Előbb a Margit Körúti honvéd fogházban, majd a Pestvidéki Törvényszék Fő utcai börtönében tartották, ahonnan 1945. január 11-én szállították át a Belügyminisztérium épületébe, Budára. A Gestapo pribékjei ott végezték ki február 11-én Kovács Pállal együtt. (A szervezésben ugyancsak résztvevő Korondy Bélát és dr. Nyerges Pált a német Biztonsági Szolgálat tartóztatta le és tartotta fogságban, míg az ellenállási csoportba tartozó, budapesti lakos Jánosik Béla, Togia és Jánosik veje Holecska Tibor „kiásták” magukat a belügyminisztériumi pincéből és ezáltal megmenekültek).

Mindennek ellenére, **mivel csendőr volt**, 1949-ben a kommunisták elvették özvegyétől a járadékot, sőt kitelepítették. Lakásukat az átvonuló orosz katonák gyújtották fel, mivel fosztogatásuk során katonaruhás képet láttak a lakásban,

A Belügyminisztériumban kivégzett többszáz halottat a minisztérium udvarán földelték el, s azokat az egyik kivégzett, labdarúgó edző Kertész Géza özvegye kérte ki eltemetés céljából 1945. május 15-én. Az exhumálás 1946. március 26-án kezdődött meg. A rokonok erről csak egy újsághirdetésből értesülhettek, így Kertész Bélánén kívül csupán két másik személy rokona jelentkezett (Radojchich Endre csendőr hadnagy édesanyja és Erős János édesanyja). A többi halottat megfelelő fertőtlenítés után (melynek költsége a kérelmező Kertész Bélánét terhelte!) megintcsak tömegsírban temették el. Így Kudar Lajos porainak holléte ma sem ismeretes, holott özvegye rendszeresen felkereste a vári sírok exhumálásait férje földi maradványainak fellelése érdekében.

Gazsi József hadtörténész kutatta legbővebben Kudar Lajos életének eseményeit. Hosszabb cikke és a sajtó részére készített „háttér anyaga” a *Mellékletben* olvasható. Rövid cikkben méltatta Kudar Lajos munkásságát a *Magyar Nemzet* 1992. március 18-i számában, melyet dr. Halabuk József docens egészített ki az április 2-i számban (14. oldal) a sírhelyet illető fenti adatokkal.

Kudar Lajosnak és a többi ellenállási mártírnak és meghurcoltnak az emlékére 1992. március 19-én emléktáblát avattak Budapesten, az I. kerületi Országház u. 28. sz. alatti házon, mely a Horthy rendszerben a Belügyminisztérium épülete, a német megszállás alatt pedig a Gestapo börtöne volt.

Kudar Lajosnak és segítőinek emlékére a volt belügyminiszeri épületen elhelyezett tábla (Budapest, I. kerület, Országház u. 28. – ahol a Gestapo keze által mártírhalált haltak).

Az *Új Magyarország* lap 1995.02.20-i számában *Eltűnt síremlék* címmel jelent meg egy rövid cikk Isépy Dezső budapesti lakos tollából, aki beszámolt róla, hogy 1972 júniusában egy Borsod megyei kisközség szélén fekete márvány síremléket látott Kudar Lajos csendőr ezredes felírással, melyen kereszt helyett kehely volt. 1992-ben próbálta újra felkeresni a nyilvánvalóan kegyeletből állított síremléket, de az addigra nyomtalanul eltűnt.

Perjesi György gyűjteményében volt ez a felirat nélküli fénykép. Így sem küldőjét, sem ennek a kopjafás emlékhelynek a helyét nem ismerjük, melyet kegyelettel emlékezők egy első világháborús emlékmű mellett helyeztek el.

Lengyelországban, Varsóban, egy vörös márványból készült emlékmű áll, előtte Osváth László bronz szobrával, és annak a 35 magyar Horthy korszakbeli állami és egyházi vezetőjével, köztük Kudar Lajoséval, akik iránt az általuk megmentett lengyel menekültek különös hálával viseltetnek (részletesen lásd a [Könyvtár magyar írásai](#) között).

(A mellékelt dokumentumok és újságcikkek Perjesi György gyűjtése)

E G Y C S A SZ A B A G A Z S I J Ö Z S E F

Emlékeznünk kell azok sorsára, szenvedéseire, akik a vészkorszakban - 1944 végén, 1945 elején - az idegen megszálló hatalom ellen fegyvert fogtak, s bekapcsolódtak a Hitler-ellenes szabadsághüvelybe. A nemzet becsületét mentve igaz ügyet szolgáltak, hazafiakhoz méltóan cselekedtek. Sokuk tetteire sajnos az elmúlt 47 esztendőben feledés borult. Pedig olyan hőskörmű kell szólnunk, akiknek ott a helye a magyar történelemben.

Közülük is megemlíthetjük Kudar Lajos csendőr ezredes, aki egyénileg is példát adott hűségéből, hazaszeretetéből, áldozatvállalásból. De nem volt kisebb azok fájdalma sem, akik tizenhatod vagy huszonegyedik magukkal álltak a kivégzőfalhoz, s még-növük sem maradt ránk. Szólnunk kell Kudar bajtársairól, rabtársairól is, akiknek sorsa ugyancsak ott, a volt BM-ben teljesedett be. A Jánosik és Géza, (Potya) István, Kertész Tóth, Kovács Pál - az ameri-

kai hadsereg főhadnagya - és a többi mártír emléke is tiszteletet parancsol.

Kudar Lajosnak még a nevét is alig ismerik nálunk. Csak néhány történész, Vigh Károly, Korom Mihály professzor, a filmes Bokor Péter írt róla, főleg a Faragho-misszió kapcsán. Jómagam egy 1968-ban írt tanulmányomban, majd az ellenállási kislexikonban próbáltam megőrizni a nevét. Akkor, némi pohárral, csak „ezredes”-ként emlegettük, de nem szüntünk a fegyveres testülettől, ahová hivatása kötötte.

Az ő sorsa különösen fájó. Szolgált egy rendszert, amely tragédiába torkollott. Kezdetlől látta, hogy azt a háborút csakis elveszítjük. Egykori kollégái mondták ki rá a halált, s a volt szövetségeseik, a németek gyilkolták meg. De tettei 1945 után sem kaptak méltó elismerést: a kommunisták mindenkor csendőrtiszti múltját vetették ellene.

Ki volt Kudar Lajos, ez a bátor hazafi, akinek életét, tetteit csak most kezdik feltárni a történészek? Írott források alig vannak róla. Néha-néha felbukkan egy-egy hivatalos irat, rajta néhány sor megjegyzés, javaslat az ő aláírásával. Ellenállási tevékenységéről azonban szinte semmi sincs, hiszen ezt akkor mélyeséges titok övezte. Nem is annyira maga, hanem megbízói, a mögötte álló személyek mi-

att: Családi iratok, fényképek sem maradtak fenn, hiszen a Fillér utca 1. szám alatti lakása teljesen kitégett az ostrom során. Így aztán élete, halála megannyi rejtély, amit csak most kezdünk feltárni.

Kudar Lajos egy gyógyszerész fiaként az Arad és Temesvár között fekvő Vinga községben született. Apja az I. világháború előtt Makóra költözött, ahol patikát nyitott. A fiatal Kudar a 2. honvéd gyalogrezdhez vonult be, s szinte gyermekfegyverrel került a háború poklába. Sorozási évfolyama 1915 volt, ekkor még csak húszesztendő. Tiszti kiképzést kapott, majd az orosz és a román fronton harcolt. Személyes bátorságát és hősiességét többször bizonyította több hadiküldetésért érdemelt ki, köztük az 1. és 2. osztályú ezüst vezérségi érmeiket. Ezek alapján 1928-ban vezérezredesi avatták. De megkapta a Károly csapatkeresztet, a bronz katonai érdeméremet, az osztrák és bolgár háborús medált is. Tizenhárom kitüntetéssel 1944-ben egyike volt a csendőrség legjobban elismert tisztjeinek.

A SZÁZAK TANÁCSÁBAN

Az összeomlás és a forradalmak után - a rendteremtés szándékával - a nemzeti

hadseregben szolgált. 1919 júniusában a Prónay-század tagja volt. Főhadnagyi előléptetésére 1921. november 1-jén került sor. 1923. március 1-től került a csendőrség állományába.

A beosztások és szolgálati helyek egész sorát járja végig. Az esztergomi csendőrszolgálat (1926), majd Nagykátán kap beosztást. Később a szegedi 5. nyomozó osztálytalálész parancsnok-helyettes (1929-től 1934-ig vagy 1935-ig). 1936-ban már Budapestben van: a csendőrségi nyomozó osztály törzsalosztályának parancsnokhelyettese, majd 1939-től parancsnoka lesz. 1941-ben a Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokság előállítási osztályának vezetője, majd (1942-ben) az államrendészet előadócsoport parancsnoka, immár őrnagyi rangban.

Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter korán feligyelt Kudar képességeire, s félelős beosztásokba teszi. 1942. július 10-én a BM-hez vezénylik szolgálattételre. Ekkor már alezredes (1942. március 1-jétől).

Ez idő tájt formálódott az a magas szintű állambiztonsági szervezet, amelynek feladata volt, hogy a „belső frontot az elkövetkező évek súlyos megpróbáltatásaiban biztosítsa”. A Legfelsőbb

Az egyetlen fennmaradt kép Kudar Lajosról

END DSÄGL

EGY CSERNY

EGY CSENDŐR A SZABADSÁGÉRT

Honvédelmi Tanács instrukciói nyomán 1942. július 12-én a BM épületében kezdte el tevékenységét a HM és BM minisztereinek közös rendeletével létrehozott legfelsőbb szintű állam-biztonsági szervezet, az Államvédelmi Központ (ÁVK). Feladata az volt, hogy „az állambiztonsági és honvédelmi érdekek védelmére irányuló tevékenység egy síkon összefogja... irányítsa”. A szervezet kizárólag országos hatáskörű kérdésekkel, elvi, irányító munkával s nem gyakorlati nyomozásokkal foglalkozott.

Az ÁVK vezetője Újszászy István honvéd tábornok, helyettese Kudar Lajos lett. A tíz beosztott a honvédség, a rendőrség és a csendőrség állományából került ki. Az utóbbiak közül már itt említjük meg Nyerges Pál és Korondi Béla századosok nevét.

Újszászyt 1944 áprilisában a Gestapo letartóztatta. Helyére – májusban – Kuthy László ezredes lépett, aki viszont október 16-án került a németek fogságába. Kuthy azelőtt a Vezérkari Főnökség 2. osztályát (VKF/2) irányította, s egyben a szervezet harmadik olyan vezetője volt, aki elvesztette Hitler bizalmát. Az ÁVK-nál a folyamatos-ságot Kudar ezredes biztosította, aki a tényleges munkát addig és azután is irányította.

Az ÁVK a legmagasabb szinten tartotta kézben az ország megbiztonságát. Tanácsaival segítette a kormányzót, a „kiugrási irodát”, a miniszterelnököt, a Legfelsőbb Honvédelmi Tanácsot, a belügy- és hadügy-minisztereket. A politikacsinnálás – és végrehajtás – nem lebecsülhető szerve volt, amely igyekezett megteremteni annak a Horthy-Kállay-Keresztes-Fischer-féle politikának a feltételeit, amely Hitler ellenében is biztosítani igyekezett az ország függetlenségét, korlátozni próbálta a háborús részvételt, kapcsolatot keresett a szövetségesekkel, s kereste a lehetőséget – ha majd annak eljön az ideje – a

fegyverszünethez, a különbékéhez. Ennek érdekében meg kellett őrizni az ország erőit, békéjét, belső rendjét, nyugalmát mindenféle szelsőséges – bal- vagy jobboldali – törekvésekkel szemben.

1944 nyarán már formálódtak azok a pártok, társadalmi erők, amelyek a Magyar Frontba egyesülve egy leendő fordulat politikai bázisát adhatták volna. Az ÁVK-nak nagy szerepe volt abban is, hogy az alul és felül levő erők egymáshoz közeledjenek. A kiszabadult Újszászy hozta létre például a Horthy-Tildy-Szakasits találkozókat, ahol már a politikai fordulat utáni koalíciós kormány terve is felmerült. Az ÁVK tudtával – illetve hallgatolagos támogatásával – találkozók jöttek létre a kormányzó, a kiugrási iroda, Lázár Károly, valamint egyes ellenállási vezetők, illetve szervezetek között. Ennek során az ÁVK tisztjei saját, mit sem tudó szerveikkel is szembekerültek.

Kudar ezredes például akadályozta a nyomozó szervek munkáját a Magyar Front után, elterelte a vizsgálatot gr. Desseffy Gyuláról, aki elrejtette Szakasits Árpádot és családját. Kudar – Nyerges, alias Novák századoson keresztül – kapcsolatban állt a kiugráson munkálkodó vezérkari tiszt-csoportjával, Soós Gézával, Szent-Miklós Istvánnal, később Tartsay Vilmossal, a Felszabadító Bizottsággal. Kudar személyében is tagja volt a kormányzósághoz közel álló Magyar Függetlenségi Mozgalom (MFM) nevű szervezetnek, ahol bekerült az ún. „Százak tanácsá”-ba.

Felvázolva Kudar ismeretségi körét, baráti kapcsolatait, szolgálata konspiratív vonalait, megállapíthatjuk, hogy az csupa olyan emberből állt, aki egyetértett a kormányzó terveivel, a németekkel történő szakkiválással. A Kudar által képviselt politika – fő vonalaiban – náci- és Hitler-ellenes, szövetségesbarát politika volt. Nem véletlen, hogy valamennyi eddig emlegetett ve-

zető személy – a két Horthy, Kállay, Keresztes-Fischer, Újszászy, Kuthy, Szent-Miklós, Kudar és mások – a németek foglya, illetve áldozata lett.

A Gestapo őrizetbe vette id. dr. Antall Józsefet is, a BM szociális (= menekültügyi) osztályának vezetőjét, aki sok ezer lengyel nyugatra szökését segítette elő. Ennek során Antall dr. támaszkodhatott az ÁVK Hitler-ellenes érzelmű tisztjeire. Könyvében így ír erről: a németek „letartóztatták az Államvédelmi Központ vezetőjét és ennek helyettesét... Ezek ellen az volt a vád (ami egyébként igaz is volt – G. J.), hogy a magyarországi lengyel ellenállási mozgalom futárait hamis magyar katonai okmányokkal látták el”. Itt Újszászyról és Kudarról van szó.

1944 szeptemberére az ország választól elé érkezett. A minisztertanács szeptember 8-i ülésén hangzottak el gr. Teleki Béla drámai szavai: „ezt a háborút a németek és velük együtt mi is elvesztettük”. És a jelenlévők közül már senki nem vonta kétségbe szavait.

FARAGHO ÚTJA

A kormányzó és köre, a kiugrási iroda érezve a történelmi lehetőséget, a társadalmi nyugtalanságát, az ország megmentése érdekében elérkezettnek látta az időt a háborúból való kilépésre, a németekkel való szakításra, a fegyverszünet megkötésére. Ennek érdekében széles körű – bár nem elégséges – politikai, katonai diplomáciai intézkedések születtek. Számos szakágazat – a Vezérkar, az ÁVK, a Hadiakadémia – konkrét feladatokat kapott. Mindenekelőtt kapcsolatot kellett teremteni a szövetségesekkel, illetve az általuk tárgyaló félként megjelölt Szovjetunióval.

Sokirányú szervezőmunka eredményeként Kudar és munkatársai – Korondi és Nyerges századosok – készítettek elő annak a két delegációnak az útját,

Faragho Gábor, a csendőrség országos főfelügyelője, a delegáció vezetője

amelyek 1944. szeptember 22-én indultak útnak a fegyverszünet lehetőségeinek kipróbálására. A Náday István vezéreztetését vezette delegáció – benne Soós Géza és Howie brit alezredes – Olaszországba repült, míg a br. Atzél Ede vezette küldöttség a frontvonalon át Moszkvába tartott.

De nem mellőzhetünk olyan „apró” részleteket sem, hogy Howie alezredes a Gestapo orra előtt mintegy 8-10 napon át Kudar rejtette el saját balatonfenyvesi nyaralójában, Nyerges százados pedig a testőrlaktanya ablaka alatt őrködött, míg a brit tiszt ott talált menedéket. Az Atzél-féle misszió előkészítésében is benne volt az ÁVK. Csak egyetlen példa: a küldöttség Újszászy tábornok gépkocsiján ment le az 1. hadsereghez. Az ÁVK feladata ilyenkor az útvonal és a személyek konspirálása, a szükséges fedező okmányok biztosítása volt.

Korom Mihály professzor kutatásai tárták fel részleteiben az 1944. szeptember 28-án Faragho altbgy. vezetésével Moszkvába indított fegyverszüneti delegáció útjának körülményeit; ő tisztázta az ötletadó, a kapcsolatot megteremtő gr. Teleki Béla, gr. Zicsy Lodomér, br. Bánffy Dániel, gr. Forgách Antal szerepét és az ún. „Makarov-levelet”.

Szeptember végén biztató lehetőség adódott arra, hogy Horthy megbízottjai Besztercebányán át eljussanak a szovjet fővárosba. A kormányzó 1944. szeptember 24-én hozta meg döntését egy fegyverszüneti bizottság kiküldéséről.

A tanácskozáson felmerült, hogy ellenőrizni kell a helyzetet, ezért Zichy egy megbízható emberrel térjen vissza a helyszínre, s ott nézzenek utána a dolgoknak.

Siket István, Kudar sófője, aki Faraghoékat is vitte

EGY CSENDŐR A SZABADSÁGÉRT

A választás Kudar ezredese esett. Zichy így ír erről: „Kudar Lajos, aki az ÁVK vezetője volt, legfelsőbb parancsra megbízták, hogy a magyar-szovjet fegyverszüneti tárgyalásokba közzetlenül bekapcsolódjék.”

Megfellelő titkos előkészületek után szeptember 25-én indult el Zichy, Forgách és Kudar a kormányzó menyének – milyen fíntóra a történelemnek! – Hitleről ajándékba kapott gépkocsijára, hogy előkészítsék a delegáció átjutását. Zichy, a földbírtokos, hivatalos ügyeit intézendően vitte magával dr. Török ügyvédet – alias Kudar Lajost.

Az út során Kudar és társai titkon kétszer lépték át a határt. Gácsról Zólyomba utaztak. Kudar ott felvette a kapcsolatot a szovjet megbízottakkal, megállapodott a magyar tárgyalóküldöttség fogadásáról, továbbjutásáról. Ezen túl – Zichy idézem – „megállapodást tárgyalt le, hogy... a fővárostól kb. 90 km-re... megbízható emberekből fegyveres csapatot állít fel, akik az orosz parancsnokság alatt áll csehszlovák partizán-csoportokkal” karöltve a fegyverszünet megkötése pillanatában a szükséges képet azonnal felhasználhatók lettek volna a németek lefegyverzésére.”

A tárgyalások lefolytatása után Kudar nyomban visszatért Budapestre, s küldetése minden mozzanatáról beszámolt Horthyának. A kormányzó a küldöttség „Moszkvába való kiutazását Kudar ezredes előterjesztése alapján elfogadta” – ezt megint csak Zichy írja. Kudar mondta ki tehát az áment egy olyan kérdésben, ahol egy hivatalos delegáció illegitim útja volt a tét, mely megnyithatta az ország háborúból való kiválását, megrovódíthatta embereket millióinak szenvedéseit.

Ismeretes, hogy a Faragho Gábor vezette delegáció szeptember 28-án indult el Budapestről. A három gépkocsi egyikén Kudar segédtséjéért, bizalmas emberei, Nyerges Pál és Korondi Béla utaztak, akik a misszióhoz szükséges iratokat – így

talán Horthy Sztálinhoz írott levelét is – vitték magukkal. Ők később fegyveresen biztosították a delegáció határon való átjutását. A fegyverszüneti küldöttség október 1-jén sikeresen megérkezett Moszkvába, ahol 11-én aláírták az előzetes fegyverszüneti megállapodást. Kezdet felderengeni a béke halvány reménye.

Kudarnak a magyar békekészítésben játszott szerepe fontos lett volt. Ezzel nemcsak életútja csúcspontját érte el, de egyben beírta nevét a magyar történelembe is. Tette mindezt ügyszólván a Gestapo orra előtt, aiktól aligha várhatóan pardont, ha kiderül a fegyvertársak „elárlulásának” szándéka, az ellenséggel való kapcsolatlehetőség ténye. Ő és munkatársai még csak azt sem mondhatták volna, hogy parancsot hajtottak végre, hiszen annak végrehajtását meg kellett volna tagadniuk, ha az a katonai BTK-ba ütközik. Márpedig amit tettek, az a náci szemében árulás volt, kapcsolatfelvétel az ellenséggel, s ezért viselniük kellett annak minden odumát.

Kudar történelmi szerepét méltatva hadd idézzem itt a leginkább érintettek nyilatkozatait. Faragho Gábor, a delegáció vezetője: „Kudar Lajos önfeláldozó és bátor kiállása nélkül a fegyverszüneti bizottságnak a határon való áttevése aligha sikerült volna. Az előkészítés gondossága tette lehetővé, hogy a Magyarország részére oly fontos előzetes fegyverszüneti egyezmény Moszkvában 1944. október 11-én aláírható volt.” Szent-Iványi Domokos, a delegáció tagja: „Kudar ezredes... mint a náciellenes magyar mozgalmak egyik fő mozgótagja a magyar nemzetnek a legnagyobb szolgálatot tette.” Zichy gróf: „Kudar... személyes kiállításával és felelősségének legteljesebb vállalásával tette lehetővé, a legszigorúbb német ellenőrzés dacára, állandó életveszélyben, a magyar-orosz fegyverszünet létrejöttét.”

Ezeket a béketörékvéseket hiúsította meg az októ-

ber 15-i nyilas hatalomátvétel. A német tankok segítségével uralomra jutó Szálasi-rendszer a magyar nép történelmének legsötétebb korszakát, a totális fasizista rémuralom időszakát jelenti. A Gestapo, a politikai rendőrség s az 1944. november 1-jén létrejött Nemzeti Számunkérő Szervezet kiterjedt nyomozást kezdett a Horthy-féle kiugrás körülményeinek vizsgálatára. Ennek során számos részletkerészt sikerült tisztáznunk. A kép azonban csak később állt össze, amikor sor került az október 15-i eseményekben szerepet játszó katonák és politikusok vallatására.

LETARTÓZTATÁSOKAT „FOGATÓSÍT”

Október 15-e után Kudar ezredes továbbra is a helyén maradt. Az ellenállásban részt vevő barátai tanácsára döntött így. „Csak úgy tudok segíteni, ha bizalmat keltek magam iránt” – mondta az egyik ismerősének. A katonai ellenállás egyik vezető tisztje, Tóth István szerint Kudar azért maradt meg korábbi beosztásában, „mert ez sokkal több lehetőséget adott a segítésre, mintha illegálisan bujkált volna”.

Mindenekelőtt azokat a szálakat igyekezett összekötni, a szereplőket elbújtatni, akik és amelyek a fegyverszüneti delegációval álltak kapcsolatban. Iratokkal látta el, majd bujdosásában is segítette ger. Forgách Antal, akit a Gestapo később mégis elfogott, s a spiritus rectorral, br. Bánffy Daniéllal együtt őrzött a Fő utcai börtönben. Amikor pedig Vörös János vezérére, vezérkari főnök letartóztatásáról kellett intézkednie, segédtséjéért, Korondi Béla százados küldte le Balatonfüredre, Vörös nyaralójába. Korondi ott elmondta Vörös János fiának, Vörös Tibornak, hogy ezse ágában sincs letartóztatni édesapját, sőt elő akarja segíteni menekülését.

A történelmi források között tallózva megpróbáltam

Az úgynevezett Makarov-levél

Telki Géza, A Faragho-delegáció tagja

felkutatni Kudar Lajos tevékenységét, szerepét az ellenállásban 1944 őszén és télén. Ha nem is közvetlenül, de a két segédtséjén keresztül kapcsolatban állt a mozgalommal. Az ott tevékenykedők részére igazolványokat, hamis nyílt parancsokat juttatott, tanácsokat adott a konspirációs munkához, ötleteket a cselekvéshez. Így ígerte meg pl. a „Dallam” csoportnak, hogy nyolc órával előbb közi a Duna-hidak tervezett fölröbbantását. Tudott a Fel-szabadító Bizottságról, sőt sejtette a rájuk leselkedő veszélyeket is, ezért óvta a „Dallam” csoportot, hogy szervezetenként ne oldjanak össze azzal. Mindezeket segédtséjéért, Nyerges százados, alias Novák doktor tanácsolta, aki egyben összekötő volt Tartsayék felé is.

Külön is szólni kell az ÁVK tisztjei, Kudar-, Nyerges- és a Kovács Pál-féle, amerikai indítatású csoport, az ún. „Dallam” csoport kapcsolatáról, az együttműködésen túl már csak annak okán is, mert rabsorsuk és pusztulásuk is olyan tragikusán összefonódott. Én csupán egyetlen kérdéssel szeretnék foglalkozni: volt-e közvetlen kapcsolat Kudar és Kovács főhadnagy között? Anélkül, hogy igényt tartanék a vég-ső ítéletre, hadd idézzem János Béla 1945. augusztus 26-án kelt, a Hadtörténelmi Levéltárban fellelhető nyilatkozatát: „Dr. Novák összehozta Kovácsot a vértanúhállal halt Kudar ezredessel, majd Tartsai Vilmos-sal is volt megbeszélésük.”

Eddig még senki nem kuttatta a Gőrgyei ellenállási zászlóaljtag szervező Mikó Zoltán százados és Kudar

Tóth-Potyá István sportvezető, akit a nyilasok kivégeztek

A Gőrgyei-zászlóalj egyik szervezője, Mikó Zoltán százados

kapcsolatát. Ez arra az időszakra nyúlik vissza, amikor mindketten a kiugrás előkészítésén munkálkodtak: Mikó a vezérkari tisztek csoportjában, Kudar a maga posztján. Tény, hogy ismerték egymást, teljes volt köztük a bizalom, sőt hivatalos vonalon még valamivel több is lehetett, amit nem tudunk. Szent-Iványi jegyzi fel: „A katonai csoport tagjaival és az AVK-val az állandó szoros kapcsolat és kölcsönös tájékoztatás megvolt.”

Juhász István csendőrnymozó így vallott később a rendőrségi kihallgatása során. Október 15-e után kereste fel Kudart, aki „leverten elmondta, hogy milyen szépen előkészítették mindent, de csak elméletben, mert a gyakorlatban nem teljesülhetett”. Majd korábbi törekvései teljes kudarcát látva resignáltan így folytatta: „katonák vagyunk, s amit parancsolnak, teljesíteniünk kell. Harcolnunk kell az oroszok ellen, amíg meghalunk, vagy esetleg angol fogságba jutunk.” Ugyanakkor bemutatott Mikó századosnak, hogy annak parancsát, kívánságát minden esetben teljesítem.

Juhász elmondta még, hogy a nyilas időszakban csak azért szolgált tovább, hogy Kudarnak és Mikónak a hatáskörükből kikerült Számonkérő Szervezetről híreket hozzon, valamint „ugyanezen uraknak a kívánságára illegálisan élő demokratikus pártvezetőkhez és KP vezetőkhez keressen az összeköttetést”. Itt a Rajk-Somogyi Miklósféle kapcsolatra utal.

A Felszabadító Bizottság katonai vezérkara lebukásakor a csendőrnymozók Mikó Zoltán oda fűződő kapcsolatait is felfedték. A letartóztatást csak úgy kerülhette el, hogy Kudar kiállt mellette, s összekeverte a nyomozás szálait, s azt mondta, hogy Mikó az ő megbízásából került oda. A gyanú azonban továbbra is rajta maradt.

Október 15-e után Kudar ezredes az ellenállás tevékeny résztvevője volt. A ma-

ga sajátos területén tette, amit tehetett. Látna az ellenállás szétzilálódását, a nagyarányú lebukásokat, bizalmas parancsot adott a Gestapónak dolgozó ügynökök felderítésére. Kudar a nyilas uralommal, a fasiszta terrorral soha, a legkisebb mértékben sem azonosult. A veszített ügyet látva, ott segített, ahol tudott. Foglyokat engedett el, köztük lengyeleket, valószínűleg a londoni futár vonat tagjait. Kapcsolatot teremtett – többnyire áttételesen – a Magyar Front politikai pártjaival, vezetőivel, több szakszervezettel, a Zsidótanáccsal, ifjúsági csoportokkal, antifasiszta személyekkel.

Tevékenységének egyik ragyogó szakasza az emberek mentéséhez, a humanitárius tevékenységhez kapcsolódik. Az adott helyzetben már csak itt tehetta a legtöbbet. De ha igazak a bölcs szavak, úgy azok rá is igazak: Aki egy emberéletet megment, az az egész emberiséget menti meg.

A történet önmagában is érdekes. 1944 vészterhes telén a BM-ben a nyilas befolyás alá került közbiztonsági szervek terjedelmes listákat állítottak össze rendszerük ellenfeleiről. A néhány fennmaradt, ismert név alapján nyugodtan állíthatjuk, hogy ezeken nem az ellenállás, a baloldali emberei – hiszen azok akkor már régen illegálisan éltek –, hanem a Horthy-rendszer exponensei, a liberális és konzervatív körök tagjai szerepeltek.

A listák a BM-ben, s talán a Számonkérőnél készültek. Ezek a névsorok átmentek Vajna Gábor belügyminiszter, illetve Ládai államtitkár irodájában, majd pedig Kudar kapta meg, hogy a letartóztatásokat „fogatosítsa”. Kudarnak volt két jó barátja, segítője, harcostársa, Rosner Margit és Kovács Istvánné. Utóbbi ifj. Horthy mutatta be neki, mint akire mindig számíthat. Rosner Margit a belügyminiszter Jaross, majd Vajna, illetve Ládai államtitkár titkárnője volt. E minőségében kezébe kerültek a

letartóztatandó személyek listáit, amelyeket – Kudar instrukciói szerint – Kovácsnéhoz továbbított. Kudar – egy nappal előbb – ugyancsak Kovácsnéhoz juttatta el azok névsorát, akiket a csendőrnymozóknak kellett bevenniük. Kovácsné így emlékezik: „Otthon olvastam a listán szereplő neveket. 50 név volt felsorolva. Elrendeztem utcák szerint és elindultam... Éjjel 12 órára mindegyiket értesítettem.”

MIKOR VITTÉK EL?

Három listáról bizonyosan tudunk. A „Szabad Szó” című lap egyik, 1946-os, Kudar tetteit méltató cikke szerint ily módon legalább 650 embert mentett meg a deportálástól. Lehetséges, hogy az említettek túl további katonai, polgári és csendőr segítői is voltak. Bondor Vilmos főhadnagy azt vallja, hogy Kudar Mikó Zoltán századosnak is átadta a letartóztatandók névsorát, illetve közölte, hogy az elfogottakat hová vitték.

Sokak mellett ily módon menekült meg dr. Csordás Elemér, Morvay Endre alpolgármester, Ambrózy Gyula kabinetirodai főnök, az MSZDP országgyűlési képviselői és pártvezetői. Erről Szakasits Antal így nyilatkozott: „A nyilas listán lévő összes szociáldemokratákat rajtam keresztül értesítette dr. Kovács István egyetemi tanár felesége, hogy meneküljenek el az elfogás elől. Én és bátyám, Szakasits Árpád azonnal értesítettük őket, s így sikerült a nyilasok elől valamennyiüknek elrejtőzniük.”

Kudar arra is gondolt, hogy mentse a magyar kultúra és irodalom neves személyiségeit a zaklatás, letartóztatás, a nyugatra kényszerítés, netán a behívás elől. Kuti József balatonakarattyai tiszteletes mondta el nekem, évekkor ezelőtt, hogy jó barátját, Kodolányi János író Kudar megbízottja személyesen vitte le a Balaton melletti községbe,

amikor „a németek veszélyeztették őt”. Megérkezve Akarattyára a nagyhatalmú csendőrtiszt a helyi őrs parancsnokát hívatta, gondjaira bízva a jeles íróval azzal, hogy személyesen felel a biztonságáért.

Az 1944. november 1-jével létrejött Nemzeti Számonkérő Szervezet – vezetője Orendy Norbert ezredes – katonai és politikai ügyekben nyomozó, ítélt és végrehajtó szervezet volt. A BM szervezeti keretei között jött létre, s egyedül a miniszternek, Vajna Gábornak volt alárendelve. Tehát önálló életet élt, kikerült Kudar hatóköréből. Ezt egyébként a Számonkérő által elkövetett gaztettek miatt sem árt kiemelni. Hatalma olyan nagy volt, hogy még a Gestapo feje fölött is átnyúlt, minisztereket, tábornokokat fogatott le, ellenőrizte múltjukat, jelenüket. Kudar befolyásának csökkenését mutatja, hogy közvetítőik útján próbálkozott megtudni, hogy milyen ügyek vannak a Számonkérőnél, kiket tartóztattak le, s mi lett a további sorsuk.

Ez a félelmetes szervezet volt az, amely felfigyelt arra, hogy a letartóztatásokat fogatosító emberei rendre kudarcot vallanak: a hosszú listákról jó ha egy-két ember került hurokra. A katasztrófát mégis egy fatális véletlen indította el. Kovácsné egy nap értesítette Payr Hugó képviselőt, hogy vigyázzon, le fogják tartóztatni, az pedig, ahelyett hogy menekült volna, egy jobboldali barátjához fordult: szóljon már Kovarc Emilnek, a totális mozgósítás miniszterének, hogy „vegyék le nevét a listáról”.

Kovarc felhívta Ládai államtitkárt, s mindketten elcsodálkoztak, hogy kívüllők honnan tudhatnak a listáról. A gyanú nyomban Kudarra terelődött. De ez nem volt elég, bizonyosságot akartak. Kelepecz állítottak. A következő két névsor egyikét másnak adták, aki az ott szereplőket mind le is fogta, Kudar embere viszont csak egyetlenét. Ekkor „álltak rá”, kezdték el Kudar figyelését.

A dolgokat visszafelé pörgetve jutottak el az ÁVK ellenállóhoz.

Kudar ezredes tapasztalt konspirátor volt. Aki egy életen át a csendőrmesterséget gyakorolta, hogyné vette volna észre, hogy figyelik. Tudta, hogy veszély fenyegeti, ezért mindenekelőtt a családját kívánta biztonságba helyezni. Feleségét és két gyermekét gépkocsival Sárvarra menekítette. Fiai ekkor látták utoljára. Ő maga pedig visszatért Budapestre. Barátai már előkészítették rejtekhelyét. Úgy volt, hogy december 3-án, vasárnap, a Lőrinc pap terén lévő jezsuita rendházba megy, papi ruhába öltözik, s ott várja ki a helyzet alakulását. A megbeszélte időre nem ment, csak üzenetet hagyott, hogy 6-ra, szerdára várják. De erre már nem került sor. A dolgok váratlan fordulatot vettek.

December elején szörnyű katasztrófasorozat kezdődött. 4-én, hétfőn elfogták Nyergest és Korondi századosot, 5-én, kedden egy feljelentés nyomán letartóztatták Kovács Pált, az amerikai hadsereg főhadnagyát. Ugyancsak 5-én vették őrizetbe Kudar ezredest is. 6-án elfogták a Kovács-csoport, azaz a „Dallam” maradék embereit, összesen 47 főt.

A történész adatok iránti tisztelete mondatja velem, hogy ezen esetben – amikor a dátumoknak logikai következménye lehet – lehetséges egy másik időpont is. Nyerges Pál 1981. március 9-i levelében már 5-ét adja meg Kudar, Korondi és Nyerges letartóztatási dátumául. Sőt egy újabb helyen, 1982. szeptember 30-i levele Kudar letartóztatását az övéiktől korábbra teszi. „Előbb Kudart, majd a következő napon minket tartóztatott le a Gestapo a Belügyminisztériumban” – írja.

Kovács Istvánné, aki e napokban kapcsolatban állt Kudarral, egy keddi napot jelöl meg. Ez pedig december 5-e volt.

A vitatott dátum tehát 4–5. közé szorítható. Bizonyoságot csak akkor nyerhetünk, ha valamilyen korabe-

li forrás előkerül. A magam részéről a december 5-ét fogadnám el, hiszen 3-án, vasárnap nem jelent meg a találkozó, hétfőn pedig szerdára adta meg az új találkozó idejét, de ott már hiába várták. Marad 5-e, egy keddi nap, amikor a kopók utolérték.

De a szomorú sornak ezzel még nincs vége. Elfogták a listák továbbadóját, Rosner Margitot is. Őt fölítették egy Sopronkőhidára tartó vasúti szerelvényre. Lehet, hogy koncentrációs táborba vitték. Semmi nyomát nem leljük.

Mikor Kudarék bekerültek, ekkor már a Fő utca foglya volt a fegyverszüneti missziót tanácsoló br. Bánffy Dániel, majd harmadmagával bekerült a pécsi földbirtokos, Forgách Antal is.

A letartóztatások időrendjének tisztázása már csak azért sem elhanyagolható, mert voltak olyan nézetek, hogy a Kovács-csoport és Kudarék lebukása között ok-okozati összefüggés van, s netán az előbb elfogottakat felelősség terhelné a későbbiek sorsáért. Ma már teljes bizonyossággal kijelenthetjük, hogy a véletlen időbeli egybeesésen túl a két ügy között akkor és ott semmiféle összefüggés nem volt. Más-más szervezet végezte az elfogásokat, más és más indokkal, azaz két különálló ügyben történtek a letartóztatások. Eleinte az elfogottak is különböző helyeken raboskodtak. A két vizsgálatot később sem kapcsolták össze. Sorsuk azonban a Fő utcai Gestapo-börtönben mégis találkozott, s innen adódhat a látszat.

„MINDENNAP MEGKÍNOZTÁK ÖKET”

Kudarék letartóztatása nem kis mértékben megbolygatta az ellenállás még meglévő csoportjait. Egyik védece, a „Gyalakúti” néven ismert Soós Géza december 9-én repült el Bariba, egy Pápáról ellopott német felségjelű géppel, Jean Bentinck hol-

land főhadnagy és Hadnagy Domokos őrnagy társaságában, valamint a gép négyfős személyzetével. Fontos híryanagot vittek magukkal. Mikó Zoltán is veszélyeztetve érezte szervezkedésüket. Megbízta Juhász István csendőrnagyot, hogy próbáljon érdeklődni Kudar, Nyerges és Korondi felől. A válasz, amit hozott, kétes értékű volt: „valami lengyel ügy miatt tartóztaták le” őket.

Csohány Endre szerint „Kudar ezredes inkább a halált választotta, mintsem kimondja Mikó Zoltán nevét, mert ezzel elárulta volna nemcsak a Görgey-zászlóalj, hanem az ellenállásnak még megmaradt működőképese polgári és katonai szervezeteit”. Való igaz, hogy az elfogottak tartották magukat, és semmi nyoma nincs annak, hogy utánuk korábbi kapcsolataik közül bárkit is letartóztattak volna.

Ma már tudjuk, hogy Kudarék a Gestapo vette őrizetbe, Vajna Gábor hozzájárulásával, s végig a németek rabságában voltak. Egyenesen a Fő utcába vitték őket. Az ügy politikai természetű volt. Nem lehet véletlen, hogy a későbbiekben Gottstein őrnagy, a Gestapo politikai osztályának vezetője ügyelt fel rájuk börtönükben, s végig Lemke Hauptscharführer volt a főfoglárjuk. Kihallgatásukat – részben – Neugebauer főhadnagy folytatta le. Kudar szerint – írja Nyerges – „ő volt megbízva a Horthy-féle fegyverszüneti akció felderítésével”. Neugebauer egyébként a Nagyajtai u. 9. sz. alatti SD részlegnél volt.

A kihallgatások körülményei arra utaltak, hogy a németeket mindenekelőtt a fegyverszünet körülményei érdekelték. Talán nem is az ő tetteiket, hanem a mögöttük álló magas méltóságú személyek viselt dolgait szerették volna kideríteni. „Ami letartóztatásunk egyedüli és közvetlen oka a Kudar és közvetve a mi részvételünk a Faragho és társai kijuttatása Moszkvába volt, illetve Kudar részéről a gyakorlati előkészítése ennek az utazásnak... Nem tudom,

honnan jöttek rá, s azt Kudar sem tudta” – írja Nyerges Pál.

A vádoltak természetesen tagadtak, ködösítettek, mellébeszéltek, parancsra hivatkoztak. Annyit ismertek csak el, hogy Gácsig tényleg elmentek, de azt már tagadták, hogy a határt átlépték volna. Azt csupán Forgách gróftól hallották – mondták –, hogy a fegyverszüneti bizottság átjutott. Így remélték kikerülni azt a vádat, hogy az ellenséggel érintkezésbe bocsátkoztak.

Főlényesen tagadtak, abban a hitben, hogy az események koronatanúja valahol a Török Követségen lapul. Hiszen jó előre figyelmeztették Forgáchot, hogy bújjon el! Nyerges és Korondi még időben leutazott Gácsra, „leadta a drótot”, hogy az ügyben nyomozás kezdődött.

Annál nagyobb volt a meglepetésük, amikor hallották, hogy egy hang Forgách Antalt szólította ki a szomszédos cellából. Egy pillanatra megrendültek, hiszen egész korábbi vallomásuk arra épült, hogy Forgách szabadon van. És most kiderült, hogy ő is Himmler „vendége”. De ott volt fogolyként br. Bánffy Dániel is, aki ugyancsak mindent tagadott, mire felolvasták neki Vattay Antal altábornagy, a kormányzó katonai irodája főnöke vallomását.

Az már az ellenállás történetének egy másik fejezete, hogy a Fő utcai börtönből a III. kerületi Kiszegítő Katonai (Kiska) Alakulat – benne cionista ellenállók – hamis nyílt parancssal két alkalommal is sikerrel szabadított ki foglyokat. Azzal vették át az embereket, hogy kivégezni viszik őket.

Az egyik kiszabadítási akció 1944. december 31-én történt. Nemcsak Forgách gróft, de báró Bánffyt is kimentették. Utóbbi írja, hogy „kommunisták segítségével megszöktem a fogházból”. Ezek az akciók, amelyek során 110 embert szabadítottak ki, a budapesti partizánok legmerészebb tettei közé tartoznak.

A partizánok a náluk lévő névsorokból szólították az

örizetéseket, de csak az általuk ismert neveket. Azt nem tudjuk, hogy a listát hol és ki állította össze. Volt, aki a hívásra nem lépett ki, félve, hogy – mint a szitkozódó fegyveresek ígérték – tényleg kivégzés lesz. Volt, akinek keresztnevéként az illegáltságban használt fedőnevét említették, az viszont rögtön tudta, hogy barátok jöttek értük.

Így szabadult ki – mert rajta volt a listán – Forgách is, Bánffy is. Sok-sok év elteltével Nyerges Pál már derűvel gondol vissza a történetekre: „Hogy van mégis, hogy a Fő utcából, tehát a Gestapo őrizetéből Forgáchot sikerült kivinni és Kudart nem? Nem értem, de azt hiszem, már nem is fogunk erre magyarázatot találni. De különben mélységesen sértve érzem magam, most utólag 35 év után – írja 1981-ben. – Hát mi ketten Korondival egy árva petákot sem értünk? Legalább úgy 100 ezer forintra igazán értékelhetné volna árva – bár csak századosi – fejünket a derék Ladomér.” (Ti. Zichy Ladomér.)

De, mint láttuk, ez a szökési akció sokkal bonyolultabb volt ennél. A három tisztre a Fő utcai börtönben embertelen szenvedések vártak. A hideg, ablak nélküli épületet ágyú- és aknabelövések érték. Alig volt élelem, hiányzott a takaró, sokan abban a ruhában vacogtak, amelyben bevitték őket. Nem volt gyógyszer, s a higiénia teljes hiánya miatt betegség és járvány pusztított közöttük. Végül már vizet sem kaptak.

Kováts Istvánné, aki 1945-ben beszélt Kudar cellatársával, Dömötör Kálmánnal, azt írja könyvében, hogy „mindennap megkínnozták őket azért, hogy mondják meg, ki volt a tettestársuk. Megfogadták, bármi fog történni velük, nevünket nem mondják meg, rajtuk ez úgysem segít.”

Nyerges Pál viszont azt állítja, hogy sem neki, sem Kudarnak a németek részéről semmiféle bántalmazásban nem volt része. Márpedig ők végig a németek fog-

lyai voltak. Ez az állítás a hihetőbb, hiszen végtére is korábban – mondjuk így – „kollégák” voltak.

Kudar felesége, amikor hírt vette letartóztatásának, Sárvárról visszatért Budapestre, vállalva a közlegő ostrom minden megpróbáltatását. Találkozott is férjével a Fő utcai börtönben, ahol átvette tőle jegygyűrűjét s a vitézi láncot. Tiszteletet érdemlő az a kétségbeesett küzdelem is, amelyet férje kiszabadításáért, majd később fiai megmentéséért folytatott.

1944. december vége felé úgy látszott, hogy Buda előbb kerül szovjet kézre, mint a pesti oldal. A Vörös Hadsereg eljutott a Széll Kálmán (Moszkva) térig. Úgy látszott, hogy napokon belül kijutnak a Dunához. A Fő utcai börtön pedig a támadás sávjába esett.

„EZ A JÓSÁGOS EMBER”

A német vezetés ekkor úgy döntött, hogy a foglyokat áttelepítik Pestre. 1945. január 3-án majd kétszáz rendőr mozgó sorfala kíséretében a rabokat átvitték a Markó utcai fegyházba, de ott nem fogadták be őket. „Még a börtönnek se kellünk!” – fakadt ki keserűen az egyik fogoly.

A három tisztnek az indulás előtt visszaadták derékszíjait, igazolványait. Újra katonás külsejük lett. Korondi százados ekkor a szökés mellett döntött. Hívta bajtársait is, de azok haboztak. Kudar attól félt, hogy szökése miatt családján állnak bosszút, Nyergesnek meg nem volt hová mennie. „Másképp nem akartam Kudartól elválni. Akkor még fiatal és szentimentális voltam” – írja később. Úgy vélte, hogy egy adjutánsnak mindvégig főnöke oldalán a helye.

Korondi egy alkalmas pillanatban a Koháry utcában kilépett a sorból, átment a rendőrök közt, s „lelépett”. Az örök talán észre sem vették, vagy nem is akarták. Elvégre egy ma-

gyar csendőrtisztnek abszolút tekintélye volt holmi utcán posztoló rendőrök előtt.

Korondi először rokonaihoz ment, majd a szüntelenül razziázó nyilasok elől a Böszörményi úti csendőrlaktanyában bújt meg. Ott volt akkor beszállásolva az I. hadtest lókorháza, amelynek vezető állatorvosa, dr. Kemény Armand Korondinak jó ismerőse volt. Ott bújt meg 1945. február 5-ig, amikor az alakulat teljes állományával átállt a szovjet hadsereghez. Ott felhasználták helyi ismereteit, s a 320-as hadosztály kötelékében részt vett a visszamaradt nyilasok, német katonák, gestapósok felkutatásában. Részt vett a dunántúli nagy orosz támadásban is, egészen 1945. március 24-ig, amikor útnak indították Debrecenbe, az új magyar honvédséghez.

Később mindketten – Korondi és Nyerges is – megkapták a Budapest elfoglalásáért adományozott szovjet emlékérmét.

Korondi eleinte a határőrségnél szolgált, ahol az 1/b osztalet vezette, majd a BM-hez került. Ezredesi rangban a Kiképzési Osztály vezetője lett. A Rajk-per kapcsán – koholt vádak alapján – őrizetbe vették, s 1949. október 15-én kivégezték. Rehabilitálására csak 1955-ben került sor.

Derék ember, jó hazafi lett az önkény áldozata. Őrizték emléket bajtársa, Nyerges Pál szavai: „Kemény, határozott és rámenős ember volt, igen jó szellemi képességekkel. Sokat követelt beosztottjaitól, de ő maga is sokat teljesített.”

De térjünk vissza a Fő utcai foglyok szomorú menetéhez. A Markó helyett végül az Országház épületébe terelték őket. A főrendház oldalán a kiugró szárny ablak nélküli termében, majd az alagsori óvóhelyen helyezték el őket. Az ott töltött egy hét alatt nagyon sokat szenvedtek. Volt, hogy három napra csak két sültkrumplit kaptak fejenként. Nehéz volt elviselniük, hogy az ország szabadságát jelképező épületben, a törvények házában, egy idegen hata-

lom önkényének kiszolgáltatva, bírósági eljárás nélkül szenvedtek önnön hazájukban.

Január 10-én, az esti órákban sorakozót rendeltek el, s az ágyútűz alatt álló Lánchídon át erős kísérettel a várbeli Belügyminisztérium épületébe hajtották őket. A szomorú menet élén a „Reich” legnagyobb „dicsőségére” 12 reverendás pap haladt. Őket követték a többi őrizetesek.

Kudar és két társa úgy mond „hazatért”, hiszen abban az épületegyüttesben, a három kapubejárattal rendelkező Országház u. 28–32. számot viselő palotában, a BM épületében volt elhelyezve az ÁVK is. Anynyira otthon voltak itt, hogy a felszabadulás után Nyerges hivatali szobájában, saját vaságyán vetett ágyat magának.

De történetünk idején még rabok voltak. Az egyik fogoly megjegyzi, hogy az „innenső”, vagyis a Mátyás-templom felé eső kapunál álltak sorba (ez a 28. szám), s mentek be a palota díszterem alatti részébe. Egy sötét, ablak és szellőzés nélküli odúba szorították be őket, ahol csak állva fértek el. Víz alig volt, a tisztálkodásra semmi lehetőség nem adódott. A férfiak, nők a beadott küblire jártak. A szomszéd teremben is ember-ember hátán szorongott. Bocsor János gyógyszerész megfulladt a léghánytól. A körülmények csak akkor javultak némileg, amikor a foglyok száma csökkent: voltak, akik meghaltak, voltak, akiket elengedtek, illetve a Várpalotába vagy a Radetzky laktanyába vittek. Becsések szerint kb. 350 ember raboskodott itt, vagy „ment át” a Gestapo kezén.

Voltak itt szovjet hadifogságból kiszabadult német katonák és más német őrizetesek is. Erős és jól szervezett kollektívát alkottak az idekerült franciák, a követség tagjai, szökött katonák. De voltak itt lengye-

Dr. Kováts Istvánné, aki megvitte a hírt Kudartól azoknak, akiket le akartak tartóztatni

lek, egy Orlando nevű olasz és más nációk fiaai is. Ide kerültek a Kovács Pál vezette „Dallam csoport” tagjai, s az 1945. január 7-én felszámolt XIV/2 Kiska század 178 embere. Tudunk 40 zsidó munkaszolgálatosról is, akiket a legveszélyesebb helyeken – pl. víztorláson – használtak fel. Később legtöbbször agyonlőtték.

A börtönközösség megszervezésében, az élet feltételeinek biztosításában kimagasló érdemei voltak Kudar Lajosnak. A németek afféle fogolybizalmiként őt tették az élre. Ő tárgyalta az SS-szel, s azok láthatóan tisztelték rangját, személyét. Megszervezte az élelem igazságos kiporciózását, a WC használatát, a szűk főröhelyek elosztását. A nemzeti vagy társadalmi csoportok élére megbízottakat tett. A zsidókat egyenrangú társaként kezelte. Elismertette a feszült idegekkel kipatlanó vitákat, felébresztette és táplálta az egymás iránti szolidaritás érzését. Kudar a káosz és fejtelenység helyére igyekezett rendet teremteni. „Igazi kereszténységét terjesztett és árasztott itt ez a jószág ember” – ezt egy pap, Tiefenthaler József írja róla.

Ezen munkában Kudar helyettese az ugyancsak közkedvelt Nyerges Pál volt, aki az ostrom legvégős óráiban a parancsnokságot is átvette, s biztosította ki- szabadulásukat.

1945. február elejére a foglyok létszáma a felére csökkent. A BM udvarán szinte naponta folytak a kivégzések. A foglyok, pincebörtönükben, remegve hallgatták a felcsattanó lövéseket. Január 16-án tizenhat embert lőttek agyon. Február 5-én kivégezték a János fiúvéreket. Másnap azokat szözlítették ki az udvarra, akik beteget jelentettek. Ezel a csoporttal halt mártírhaltát a két ismert sportvezető, Kertész Géza és Tóth (Potya) István. Buda felszabadulása előtt, a német kitérés napján, február 11-én agyonlőtték 26 személyt, köztük sok zsidó munkaszolgálatost, akikkel korábban elföldeltették áldozatai-

kat, s akik tanúi voltak gaztetteiknek.

„BUDA IS FELSZABADULT!”

Józán számvetések szerint úgy tűnik, hogy a raboknak mintegy negyede halt el mártírhaltát. Mint a tiszteltükre felavatott emléktábla szövege mondja, voltak köztük magyarok, németek, franciák, lengyelek, zsidók, de volt olasz és – talán – bolgár nemzetiségű is.

Zsabka Kálmán alakulatát, a XIV/2 Kiska századot 1945. január 7-én szözlölte fel a Gestapo. A királyi vár pincebébe vitték őket, ahol kivégezték a náluk volt Vörös Brigád nevű csoport 11 emberét. 178 főt később átvitték a „pokolpincebe”, ahonnan a Radetzky lakatnyába kerültek. Zsabkát csak február 11-én – a kitérés napján – kísérték át a BM-be. 1966-os visszaemlékezésében pontosan felidézte a történeteket. Még szözlött a nap, ebédidőben érkeztek oda. „Egy kis, emberekkel zsúfolásig megtömött helyiségbe dobtak, ahol Kudar ezredessel és Nyerges Pállal kerültem össze. Nyerges székert szerzett számomra, hogy leülhessek és valami enniavolt adott.” Megjegyzem, hogy Zsabka Kálmán Kudart már korábbról ismerte. Az ezredes neki mondta el utolsó gondolatait, így ezeket a szavakat Kudar politikai végrendeletének, utolsó üzenetének tekinthetjük. Bár akkor még nem tudhatta, hogy már pereg a homokóra.

„Beszélgettünk, és ekkor ő kijelentette, hogy nekünk, magyaroknak minden eszékkel harcolnunk kell a német csúrhel ellen. Szinte szóról szóra mondom, mert nekünk semmi közünk Hitlerhez és a náciizmushoz. Mi magyarok vagyunk, és azok is maradunk, minden körülmények között. És ezzel igyekezett az emberekben az erőt tartani” – mondta magánoszálagra emlékeit Zsabka Kálmán.

Aztán szözlítetták. Még szözlött a nap. Tehát közvet-

lenül az ebéd után vitték el Kudart, vitték el a sváb nevűt. (Ez Wiederkehr orvos lehetett – a szerző). Azokat akkor végezték ki” – mondta még Zsabka.

A másik rabtárs: „Hirtelen elhívták. Több nem láttuk, úgy éreztük, agyonlőtték.”

Ekkor végezték ki az emeleti szobák egyikében a már említett 26-os csoportot, köztük Kovács főhadnagyot, az említett német orvos őrnagyot, akit maga a főfoglár, Lemke Oberschaarführer lőtt le, mint állítólagos orosz kémét.

A szörnyű büntényre soha nem derült fény. Ítélet egyetlen esetben sem volt, így ez a tett közönséges gyilkosságnak minősül. A végrehajtók sem vonhatók felelősségre – mind elhullottak a kitéréskor.

Kudar megölése – ez csak feltételezés – egyetlen indokra vezethető vissza. Az ostrom vége felé Nyerges „beszélőre” szözlította egy csendőrszázados, akit szakaszával a Vár védelmére rendelték ki. A százados figyelmeztette: – Vigyázzanak, mert a Számunkérv egy belső parancsban mindhármukat, Kudart, Nyergest, Korondit halálra ítélték mint a csendőrség árulóit. Várható, hogy ha a Gestapo elengedi őket, végeznék velük. Mondta ezt, mint egy jóindulatú figyelmeztetést. A Számunkérv Szervezetnek ezt a galád szándékát más adat is megerősíti.

Kudart és társait a sűrű belövések miatt nem az udvaron – mint említettem – hanem az egyik emeleti szobában végezték ki. A visszamaradók ugyanis nem halottak a lövéseket, mint máskor. A mártírokat az ostrom után a helyi lakosok szedték össze, temették el, bomba verte tölcserébe. Így kerültek ők is, Kovács és Kudar, jeltelen sírba, a családja soha nem mulo bánátára.

Kudar Lajost felesége később égen-földön kereste. Megjelent az exhumálásoknál, kérdezte a túléelőket. De soha, semmi megbízható nyom nem került elő. Aztán, hogy kiszözlítetták

pincebörtönükből, rabtársai többé nem látták. Pedig aligha hihető, hogy egy agyneruhát viselő ezredes holtteste ne kellett volna figyelmet. De hát minden lehetséges.

A pokolpince őrsége 1945. február 11-én este hat órákor hagyta el a BM-et, hogy részt vegyen a budai kitörésben. A létszámért Nyergest tették felelőssé, mondván, hogy ha bárki megszökök, visszatérve kinyírják az egész társaságot. Azzal rájuk csukták az ajtókat.

A foglyok érezték, hogy eljött a szabadság órája. Mire egy becempezett csákkal kibontották az ajtókat, az őrségnek nyoma vezetett. Az eszelen kalendot az örök közül csak egy fő élt túl, aki másnap visszavetért, s fegyverét egy civil ruhá ellenében átadta volt foglyainak.

A Vörös Hadsereg első járóere február 12-én délután négy órákor ért oda hozzájuk. „Buda is felszabadult.” Ok is! Igen, egy katolikus pap írja ezt így. Felszabadultak.

Ami ezután következik, azt már újabb fejezetként jegyzik a magyar törtériban.

„EMLEKÉT NEM BOCSÁJTUK ÁRUBA”

A történelmi igazság megkívánja, hogy szözlünk a Kudar halálához kapcsolódó legendákról, és a talán igaz, de nem bizonyított adatokról is. Ehhez tudni kell, hogy a legenda mindenütt megszületik, ahol nincs bizonyosság, Tiefenthaler József, amikor Kudar sorsát idézi („úgy éreztük, agyonlőtték”), nem hallgatja el akkori értesülését sem: „Valaki állította, hogy látta a Várhegy alagútja körül.” Ez korabeli értesülés, ugyanúgy, mint Nyerges Pálé. „Kudart a németek magukkal vitték. Az utolsó nyom róla az, hogy a Disz tér egyik kapualjában állt, SS-ekkel kerülőgva. Az illető, aki ott látta, csendőrszázados, beszélni akart vele, de

Kudar elhárította a beszélgetést. En - írja Nyerges - beszéltem később a Palota gondnokával, aki az egész ostromot ott élte végig, és jelen volt számtalan magyar és német katona eltemetésénél az ostrom utáni napokban, de nem tudott semmit egy esetleges csendőrzéséről, akít ott eltemettek. „Benyomásom az - írja Nyerges 1981-ben -, hogy a Gestapo Kudart, mint a kormányzó elleni koronatanát, magával akarta vinni, de valahol a Városmajorban, vagy még távolabb a várostól, a harcok során elesett, vagy agyonlőtték, miután a kítörést kilátástalannak látták a németek.”

Való igaz, a szovjet zárógyűrűt csak kevesen törtek át; Pfeffer-Wildenbruch seeregéből csak hírmondók maradtak.

A történész szeme azonban fennakadt az előbb idézett „Várhegy alagútja körül” kitélen. Az ugyanis ismert tény, hogy az Alagút pincéjében rendezkedett be a VKF 3. sz. bírósága, amely a Számonkérő foglyai felett is élet-halál ura volt. A nyilas párt a bíróságba Csiki és Nidosi „alezredest” delegálták. Több más mellett itt ítélték halálra Déry Jenő századost, aki végül megmenekült, s 1973-ban mondta el nekem alagútbeli élményeit.

Felő, hogy Kudar sorsa is - esetleg - ott teljesedett be. De ehhez bizonyosság kellene.

Kudar ezredesnek nincs sírja, nincs egy hely, ahová a családja egy koszorút, egy szál virágot lehetne. Pedig így nehezebben gyógyulnak a sebek, fájóbb az emlékezés. Akiknek nem adatott meg, hogy szeretteik sírjánál állhassanak, azok testileg, lelkileg nehezebben regenerálódnak, mint azok, akik ezt megélhették. Most, hogy az emléktábla elkészült - bár megkésve - a sok mártír szenvedése és halála helyén, talán könnyebb lesz a hozzátartozók gyásza is.

De nemcsak sírja nincs meg, más emlék is alig maradt utána. Iratai, személyes dolgai mind elpusztultak. A lakásukba behatoló szovjet katona Kudart egyenru-

hás fényképét látta a falon, s nyilván úgy vélte, hogy ott valami rangos fasiszta tiszt lakik. Otthonukat ezért felgyújtották, s az teljesen kiégett. Kudart emlékeit a most megalakult bizottság hivattott összegyűjteni, beleértve szakírói munkásságát is. A történeti kutatás is - az ismert okok folytán - eddig meglehetősen mostohán bánt vele.

1945 után a hivatalos szervek méltányolták Kudart Lajosnak a fegyverszünet előkészítésében játszott szerepét, ellenállási ténykedését, gestapóbeli fogságát és mártírhalálát. Elpusztult otthonuk helyett Kővágó József főpolgármester biztosított a család részére lakást, s a hátramaradtok nemzegtondozottak lettek. Kudart rangjának kijáró fizetéssel. A mártírhalált halt ezredes a Magyar Köztársaság elnöke 1947. szeptember 7-én, posztumusz, a Kossuth Lajos arcmásával díszített „Magyar Szabadság Érdemrend” legmagasabb - ezüst - fokozatával tüntette ki.

De a „fordulat éve” után, a Rákosi-érában, minden a visszajára fordult: azt rőtlik fel neki, hogy az egykori közbiztonsági szervek keményen felléptek a belső stabilitást bomlasztó kommunista mozgalom ellen is. A Kudart családra nehéz napok jöttek. Még a járadékot is megvonták tőlük: „Férje tevékenysége nem meríti ki az ellenállás tényét” - közölték feleségével. Vagyonukat elvették, a családot Tas községbe internálták. 1956-ig csak ideiglenes engedéllyel tartózkodhattak Budapesten. A gyermekek egyházi árvaházból jártak iskolába. De ők nem alkudtak, nem engedtek. „Apát emlékét nem bocsátjuk áruba. Apát emlékéből ne akarjatok megélni” - tanította két fiát édesanyjuk.

Kudart Lajos emléke szép példát ad a hűsége, a hazaszeretetre, a katonai kötelességteljesítésre és az áldozatvállalásra. Nehéz helyzetben is helytállt tetteiért, s azt senkire sem kívánta áthárítani kapott parancsra hivatkozva. ■

SFINX TOURS

TRAVEL AGENCY Ltd.

Váltsa álmatl valóra! Csodálatos egyiptomi utak! Luxushajóval a Niluson!

1992

augusztus	9 / 22	77.500,- Ft.
augusztus	14 / 22	83.200,- Ft.
szeptember	14 / 26	105.000,- Ft.
szeptember	21 / 26	47.800,- Ft.
október	5 / 13	77.300,- Ft.
október	16 / 27	88.800,- Ft.
november	6 / 17	91.700,- Ft.

1051 Budapest, Dorottya utca 3./1. Telefon: 118-2951, 117-8348.

IPM-et keresők, FIGYELEM!

**1975 és 1990
között
megjelent
összes IPM
egy tételben eladó.**

Érdeklődni lehet:

IMRE LÁSZLÓNÉ

1042 Budapest

IV. Lebstűck M. utca 57.

Telefon: 169-3698

Magyarország 1995. feb. 11.

Hol porladnak hamvaik?

Ötven éve történt, hogy a náci német megszállás idején Kudar Lajos csendőr ezredest (posztumusz altábornagy) több magyar és más nemzetiségű fogollyal együtt a Gestapo kivégezte. A mártírhaltalt halt harcosok a nemzeti ellenállási mozgalom tagjai voltak. Többben a Dallam fedőnevű csoporthoz tartoztak.

A fél évszázados tragikus eseményre emlékezve a Belügyminisztérium, a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Nemzeti Ellenállási Szövetség tegnap délelőtt katonai tiszteletadás mellett koszorúzást tartott az Országház utca 28. szám alatti emléktáblánál.

Kudar Lajos a soknemzetiségű Temes megyei kisközségben, Vingán született, 1895. november 19-én. Gyermekfóvel került az első világháború harcmezéjére. Tartalékos tisztként az orosz és a román frontokon harcolt, ahol kitűnt bátorságával és hősiességével. Többször kitüntették, 1928-ban pedig vezette avatták.

A háború után Keresztes Fischer belügyminiszter felfigyelt személyére és felelős beosztásba tette, majd 1941-ben a BM állományába került. 1942 szeptemberétől az Államvédelmi Központ helyettes

FOTÓ: BÁNKUTI ESZTER

Kudar Lajos több száz antifasiszta életét mentette meg

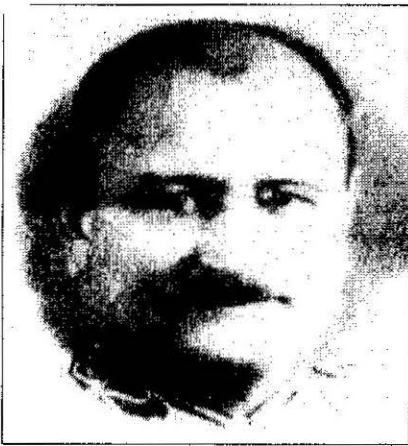
vezetője, később vezetője. Kudar Lajos és munkatársai szervezték meg a Faragó Gábor vezette fegyverszüneti delegáció útját. 1944. október 15. után kapcsolatot teremtett az ellenállási mozgalom kommunista és szociáldemokrata képviselőivel. Több száz antifasiszta személy letartóztatását akadályozta meg az ellenállási mozgalommal.

A Gestapo és a nyilas nyomozó szervek felfigyeltek tevékenységére. 1944. december 4-én két munkatársát, majd más-

nap magát a csendőr ezredest is elfogták. Először a Margit körúti honvéd fogház, majd a Fő utcai törvényszék, illetve a Parlament alagsorának foglyai voltak. 1945. január 11-én, 178 fogollyal együtt a BM várbeli épületének „pokolpincéibe”, a Gestapo börténébe került, ahol embertelen szenvedések vártak rájuk. Ide hozták a december 5-én felszámolt, legnagyobb létszámú nyugati, amerikai kezdeményezésre kiépült felderítő csoport, a Dallam-csoport tagjait is. (Vezetőjük Kovács Pál, az amerikai hadsereg főhadnagya volt.) A csoporthoz tartozott Tóth (Potya) István tartalékos főhadnagy is, a HM légügyi osztályának beosztottja, a Fradi labdarúgócsapatának hajdani híres csatára.

Január 15-én tizenhat főt végeztek ki közülük. Február 5-én Jánosi Ernővel és Jánosi Miklóssal végeztek. Február 6-án Kertész Géza és Tóth (Potya) István életét oltották ki. 1945. február 11-én, a fasiszták kitérés kísérlete előtt egy huszonhat fős csoportot, köztük Kovács Pált és Kudar Lajosot végeztek ki, minden tárgyalás és bírói ítélet nélkül. Az ostrom után a halottakat a környék lakói szedték össze és temették el. Ma már azt sem tudni, hogy hamvaik hol porladnak.

Györkei Jenő

„Ami ezután jött, maga volt a pokol...”

Beszélgetés Kudar Lajos mártírhalált halt csendőr ezredes fiával, ifj. Kudar Lajossal

Kudar Lajos csendőr ezredes, az ellenállás mártírja 1895. november 19-én született a Temes megyei Vingán. 1942–1944 között az Államvédelmi Központ (ÁVK) helyettes vezetője, majd a vezetője volt. Nevéhez fűződik az 1944 szeptemberében a Faraghó Gábor vezette fegyverszüneti delegáció útjának biztosítása. A Horthy-proklamáció elhangzása után kapcsolatot teremt az ellenállási mozgalom, a Kommünista Párt és a Szociáldemokrata Párt képviselőivel. Több száz baloldali, antifasiszta személy letartóztatását akadályozza meg. A nyilasok azonban felfedik tevékenységét és letartóztatják. Először a Margit körüli honvéd fogházban, a Pestvidéki Törvényszéken: Fő utcai börtönben, majd a Parlamentben tartják fogva. December közepén a nyilasok átadják a Gestapónak; 1945. január 11-én átszállítják Budára, az akkori Belügyminisztérium épületébe, majd – feltehetően – a Gestapo emberei február 11-én kivégzik.

– Ön kilencéves volt, amikor utoljára találkozott édesapjával, akit a Várban kivégeztek. Milyen emlékkép él önben róla?

– Nagyon jó humorú, kedves, határozott, céltudatos ember volt. Nagyon szerette a hazáját. Nálunk a hazaszereget nem szavakban, hanem tettekben nyilvánul meg! Édesapám egész tevékenységével, életével bizonyította, mennyire e nemzet fia, és mennyire gyűlölte azt a szövetséget, amelybe belekényszerültünk, amelynek eredményeképpen a II. világháborút a németek oldalán kellett végigcsinálnunk. Apám kemény ember volt, életemben egyszer láttam sírni.

– Ez mikor történt?

– A dátum rendkívül fontos: 1944. március 19-én! Könnyekkel a szemében jött haza. Nagyanyám megkérdezte: „Lajos! Az isten szerelmére, mi történt?” A mai napig emlékszem nagyanyám döbönt tekintetére, amikor apám azt válaszolta: „Most veszett el Magyarország!

– Mikor látta utoljára édesapját?

– November elején Sárváron köszönt el tőlünk, majd visszajött Budapestre. Amikor anyám arról értesült – nem tudom, honnan, hogyan –, hogy Budapestre visszatérő édesapámat elfogták a nyilasok, kerülő úton visszaszöktünk az akkor már szinte ostromgyűrűvel teljesen körülfűrt fővárosba. Piliscsaba környékén tudtunk meg bejönni, egyenesen a Filler utcai lakásunkba mentünk.

Ami az ostrom befejezése után jött, az maga volt a pokol!... Mi lent, a Filler utca 1.-ben laktunk, magasföldszinti lakásban. Az alattunk lévő fászpincéket alakítottuk át – nyitottuk össze – óvóhelyé; itt zsúfolódott össze 30-40 ember. Ott szült ikreket a szomszédunk, de miután nem tudta őket táplálni, a kisbabák egymás után meghaltak. Mert nem volt mit enni: szójabab és borsó volt – jobb híján!... Vízért nem lehetett kimenni, mert minden mozgó célpont-ra lőttek! Így aztán hőlét melegítettük fel az udvaron, abból lett vizünk. Igaz, volt kutunk, de nemigen mertünk inni

belőle! Amikor bejöttek az óvóhelyre az első orosz egységek – fehér köpenyt viseltek –, a „nagyobb hatás” kedvéért a plafonba lőttek, (németeket kerestek); mivel azonban nem találtak, hát továbbálltak. Aztán a következő orosz „társaság” végigrabolta a lakásokat. Miután valahol megtalálták szegény édesapám egyenruhás képét, fölgyjűtták a lakásunkat. (Apám ekkor már régen fogságban volt.) Az oroszok kihajtottak minket az utcára. A bátyámmal együtt a PAX Gyermekotthonba kerültünk, amelyet Szehtlő Gábor vezetett. Az a gyerek, aki ide bejutott, az túlélte a háború megpróbáltatásait. Szehtlő Gábornak és munkatársainak köszönhetően az úgynevezett Gaudiopolisban – Örömvárosban – biztonságban lehetünk, és tanulhattunk, amikor még a Dunántúlon januárban folytak a harcok. Kis „köztársaságot” hozhattunk létre, amelynek – koránál fogva – bátyám lett a „miniszterelnöke”.

– Mikor tudták meg, hogy mi történt az édesapjával?

– Édesanyám 1945. február 12-én vagy 13-án tudta meg, hogy apámat kivégezték más nemzetiségű (lengyel, francia, német stb.) fogolytársaival együtt a Belügyminisztériumnak a Várban lévő akkori épületében.

A Tildy-kormánytól édesapám – posztumusz – a Magyar Szabadság Erdemrend ezüst fokozatát kapta meg, így édesanyámat és minket is nemzetgondozottnak nyilvánítottak. Ez annyit jelentett, hogy az özvegyek férjük fizetését kapták, az állam pedig gondoskodott tanítatásunkról. De ezt Rákosi Mátyás – úgy emlékszem – 1949-ben megszüntette: aláírásával olyan levelet kaptunk, amelynek tartalmát anyánk kívülről megtanította velem és a bátyámmal, majd – egyszerűen – elégette.

– Mi volt Rákosi levelében?

– „Férje tevékenysége nem meríti ki az ellenállás tényét.” Ez – gyakorlatilag – azzal járt, hogy megszüntették apám fizetésének folyósítását. A történeti hűség kedvéért megjegyzem: a '60-as években e Rákosi-határozatot semmisé nyilvánították.

– Úgy tudom, édesapját az exhumálások alkalmával nem találták meg...

– A várbeli exhumálások során keresték apámat, de nem találták meg. Van olyan „hírek”, miszerint kettesével-hármasával vitték a foglyokat kihallgatásra, és onnan nagyon kevesen kerültek ki élve. Mondhatnám így is: nekem temetetlen édesapám van!

– Mikor került sor édesapja és más mártírok emléktáblájának avatására a Várban, a BM volt épületének homlokzatán?

– Ezt az emléktáblát 1992-ben avatták fel, amelyet Varga Bélának – a Nemzetgyűlés utolsó szabadon választott elnökének – lehet köszönni, aki végleges hazatérésekor (már a repülőteri nyilatkozatában) követelte, hogy édesapámnak emléket állítsanak. Tehát közel ötvenévi hallgatás után édesapám – Kudar Lajos – megkapta az erkölcsi elégtételt! Az emléktábla felavatásával egy időben – posztumusz – ezredesből altábornaggyá léptették elő.

Sári Katalin

Kudar Lajos ezredes
(Vinga, 1895.XI.19 - Budapest, 1945.II.11.)

Kudar Lajos ezredes, az ellenállás mártírja emlékét kívánja ápolni az a bizottság, amely 1992. I.3-án alakult meg a Magyar Ellenállási Szövetség Zoltán u. 16.szám alatti székházában. A meghívottak egyöntetűen azt állapították meg, hogy - sajnálatosan - rosszul sáfárkodunk nemzeti értékeinkkel. Olyan emberekre, olyan tetteikre borult feledés az elmúlt 40 esztendőben, akiknek ott a helye a magyar Históriaiban. Közöttük van Kudar Lajos is.

Az ő sorsa különösen fájó. Szolgált egy rendszert, amelyik tragédiába torkolt. Az egykori szövetségese, a németek gyilkolták meg. De nem fogadták, nem ismerték el a kommunisták sem. Csendőr tiszti múltja miatt nem kapott megbocsájtást.

Ki volt ez az ember, az a hazafi, akinek életét - mint széthullott mozaik darabjait - csak most kezdik összeszedni, feltárni, a kutató történészek? Írott források alig vannak reá. A család dokumentumai elégték a budai ostrom során. A történeti irodalom is meglehetősen mostohán bánt vele. Élete, halála megannyi rejtély, amit csak most kezdünk feltárni!

Kudar Lajos egy Riga-ból származó gyógyszerész fia volt. Az Arad és Temesvár között fekvő, ma Romániához tartozó Vinga községben született. Apja az 1. világháború előtt Makóra költözött, ahol patikát nyitott. A fiatal Kudar a 2. honvéd gyalogezredhez vonult be, s szinte gyermekfővel került bele a háború poklába. Valószínűleg tartalékos tiszti kiképzést kapott. Az orosz és a román frontokon harcolt, ahol nagy bátorságról és hősiességről tett tanúságot. Több hadi kitüntetést érdemelt ki, köztük az 1. és 2. osztályú ezüst vitézségi érmet. Ezek alapján 1928-ban vitézzé avatták.

Az összeomlás és a forradalmak után, a rendteremtés szándékával a Nemzeti Hadseregben szolgált. 1919 júniusában a Prónay század tagja. A honvédségtől került át aztán a csendőrség állományába.

A beosztások és szolgálati helyek egész sorát járta végig. Szegeden, Nagykátán kap beosztást, majd a BM-hez vezénylik. A ranglistán gyorsan halad előre.

Már 1939-ben őrnagy, majd alezredes. Mint az egyik legkiválóbb, legjobban képzett csendőrtiszt az ezredesi rendfokozatot is elnyeri.

Keresztes - Fischer belügyminiszter korán felfigyelt személyére, s felelős beosztásokba teszi. 1941-ben a Központi nyomozó parancsnokság előállítási osztályának vezetője, majd a nyomozó osztály törzsalosztályának parancsnoka lesz. 1942. VII.10-én a Központi nyomozó parancsnokság állományából a BM-hez vezénylik, szolgálattételre.

Ekkor már formálódott az a magas szintű állambiztonsági szervezet, amelynek feladata az volt, hogy "a belső frontot az elkövetkező évek súlyos megpróbáltatásaiban biztosítsa". A Legfelsőbb Honvédelmi Tanács instrukciói nyomán 1942.IX.4-én a honvédelmi miniszter és a belügyminiszter közös rendeletével létrejött az Államvédelmi Központ (ÁVK) nevű szervezet. Feladata az állambiztonsági munka legfelsőbb szintű irányítása, koordinálása volt. Hatásköre kiterjedt a csendőrség, a rendőrség és a katonai hírszerzés és elhárítás (V.VKF/2) állományára az ott folyó ügyekre. Az ÁVK nem operatív, hanem felső szintű irányító szervezet volt. Az ÁVK vezetője Ujszászi István tábornok, helyettese Kudar Lajos lett. Ujszászyt a németek 1944.III.19-e után letartóztatták, elhurcolták. Helyére Kuthy László ezredes lépett, bár az ÁVK tényleges munkáját Kudar Lajos irányította.

Az ÁVK igyekezett megteremteni annak a Horthy, Kállay Miklós, Keresztes-Fischer - féle politikának a belső feltételeit, amely Hitler ellenében is biztosítani igyekezett az ország függetlenségét, korlátozni próbálta a háborús részvételt, kapcsolatot tervezett a szövetséges hatalmak felé, s megteremteni igyekezett - ha annak eljön a ideje - egy különbéke feltételeit. Ennek érdekében biztosítani kellett az ország békéjét, belső rendjét. Nyugalmát mindengéle szélsőséges - legyen az baloldali, vagy jobboldali - törekvések ellen.

Ez a politika - fő tendenciáiban - náciellenes, Hitler ellenes, szövetséges barát politika volt. Nem véletlen, hogy valamennyi itt említett vezető személy - Horthy, Kállay Miklós, Keresztes-Fischer, Ujszászy, Kuthy, Kudar - a németek foglya, illetve áldozata lett.

A Gestapo őrizetbe vette, s két hónapon át fogságban tartotta a BM IX (= szociális) osztálya vezetőjét, idős dr. Antall József miniszteri tanácsost is. Ő volt az ide menekült lengyel katonai és polgári személyek patrónusa. A németek legfőbb vádjá az volt ellene, hogy lehetővé tette sok ezer lengyel tiszt és katona Ny-ra történő szökését.

Antall dr. a lengyel ellenállást segítő munkája során bizvást támaszkodhatott az ÁVK Hitler - ellenes érzelmi tisztjeire. Könyvében így ír erről: A németek letartóztatták az Államvédelmi Központ vezetőjét és ennek helyettesét, valamint a magyar vezérkar kémelhárító osztályának parancsnokát. Ezek ellen az volt a vád, hogy a magyarországi lengyel ellenállási mozgalom futárait hamis-magyar katonai okmányokkal látták el. " Itt Ujszászyról, Kudarról, Kádár Gyula ezredesről van szó.

1944. szeptemberére az ország válaszut elé érkezett. Az ifj. Horthy vezette un. "Kiugrási Iroda", s a mögöttük álló "Magyar Függetlenségi Mozgalom" nevű szervezet (- ennek Kudar is vezető személyisége volt -) a haza megmentése érdekében elérkezettnek látta az időt a németekkel való szakításra, a fegyverszünet megkötésére. Ennek érdekében széleskörű politikai, katonai, diplomáciai intézkedések születtek. Számos szak ágazat - így az ÁVK is - konkrét feladatokat kapott. E célból keresték a kapcsolatot a szövetséges hatalmakkal, illetve az általuk tárgyaló félként megjelölt Szovjetunióval.

Kudar Lajos és közvetlen munkatársai, illetve segédtisztjei, Nyerges Pál és Korondi Béla századosok készítették elő az 1944. szeptember 22-én utnak indított két delegációt, amelyek a fegyverszüneti feltételeket voltak hivatva kipuhatolni. A Náday István vezérezredes vezette küldöttség Olaszországba repült, míg a báró Atzél Ede féle misszió a fornt vomalon át jutott el Moszkvába. Amikor pedig lehetőség nyílt arra, hogy a Szlovákiában harcoló szovjet partizánok útján - repülővel - hivatalos delegációt küldjünk a fegyverszünet megtárgyalására, Kudar ezredes dr. Török ügyvéd álnéven, inkognitóban, gróf Zichy Ladomér kíséretében, személyesen utazott Zólyomba, hogy ott ellenőrizze a biztonsági feltételeket, s előkészítse Horthy megbízottainak moszkvai útját. Ez a delegáció, a Faraghó Gábor altábornagy vezette küldöttség, kötötte meg 1944. október 11-én az un. ideiglenes fegyverszüneti egyezményt. Ez fontos, történelmi jelentőségű tett volt.

Ezeket a béketörekvéseket keresztelte az október 15-ei nyilas puccs, a Szálasi féle fasiszta hatalom átvétel. Ezt követően a németek nagy erővel nyomoztak a békemissziók és a Horthy - féle kiugrás körülményeinek feltárására, a "vétkesek" elfogására. Kudar továbbra is a helyén maradt, mert adott beosztásában rendkívül sokat tehetett. Segítette az ellenállást, a politikai üldözötteket. Több esetben eljutatta az ellenállási mozgalomhoz, illetve a demokratikus pártokhoz, a Magyar Front vezetőihez, azon személyek névsorát

akiket a nyomozó szervek le akartak tartóztatni. Így sokszáz ember életét mentette meg.

Kapcsolatot teremtett a Magyar Frontba tömörült 5 politikai párttal, illetve azok vezetőivel, több szakszervezettel (pl. a MÉMOSZ-al), a zsidótanácsot, ifjúsági csoportokat, németellenes személyekkel. Találkozott Kovács Pállal az amerikai hadsereg főhadnagyával, aki Budapesten létrehozta a "Dallam" fedőnevű illegális csoportot. Ezuton fontos információk jutottak el a szövetségeseihez.

A Gestapo, az SD és a magyar nyomozó szervek ekkor már figyelték Kudar és munkatársai tevékenységét. Lebukásukat mégis egy ostoba véletlen indította el: az egyik személy, akit értesítettek a várható letartóztatásokról, a nyilasokhoz fordult, mentesítését kérve. Azokat a dolgokat visszafelé pörgetve, eljutottak az ÁVK ellenállóihoz.

1944. december 4-én elfogták Nyerges és Korondi századosokat, másnap pedig Kudar ezredest. Vallatások, fárasztó kihallgatások sora következett. Megjárták a Fő utcai Gestapó börtönt, ahonnan fogolytársaival együtt a Markó utcába vitték őket; - itt szökött meg Korondi Béla. A következő stáció az Országház alagsora volt, ahonnan 1945. I.11-én a BM várbeli épületének pincéjébe, az ún. "pokolpincébe" került a 178 fogoly. Ez akkor a Gestapó börtön volt. Itt embertelen szenvedések vártak rájuk. A sors különös fintora, hogy pincebörtönük felett, az Országház u. 32-ben a III. emeleten voltak az ÁVK hivatali helyiségei is.

A BM pincébe kerültek a dec. 5-én felszámolt "Dallam" csoport emberei is. Elfogták Kovács főhadnagyot is. Ma már bizonyítható, hogy az időbeli egybeesés ellenére semmi oksági összefüggés nincs Kudarék és "Dallam" szervezet lebukása között.

A "pokolpince" börtönközösségének megszervezésében, az élet elemi feltételeinek biztosításában kimagasló érdemei voltak Kudar Lajos ezredesnek. Afféle fogolybizalmiként ő tárgyalt a németekkel, s azok láthatóan respektálták rangját, személyét. Megszervezte a szükös élelem igazságos porciózását, a WV használatát, a férőhelyek elosztását. A nemzeti vagy társadalmi fogoly csoportok élére megbízottakat tett, a káosz és fejtelenség helyére igyekezett rendet teremteni. Ez sokszor a túlélés elemi feltétele volt számukra. Ezen munkában helyettesítette a rabok által ugyanúgy tisztelt

Kudarékkal a Gestapó részéről bizonyos Neugebauer főhadnagy foglalkozott. Ő hallgatta ki Kudart, Nyergest és Korondit is. Rendesen bánt velük, hiszen pár héttel előbb még kollégák voltak. A németeket főleg a kiugrás és a Horthy proklamáció körülményei érdekelték.

Február elejére a foglyok létszáma felére csökkent. Voltak akiket engedtek. A BM udvarán ugyanakkor szinte naponta voltak kivégzések. 1945. január 16-án 16 embert lőttek agyon. A betegeket is sorra likvidálták. Február 5-én agyonlőtték a Jánosi fivéreket. Másnap a két ismert sportvezető, Kertész Géza és Tóth-Potya István halt mártírhalált. Buda felszabadulása előtt a német körözés napján, február 11-én agyonlőtték azt a 26 zsidó munkaszolgálatost akik ott kiegészítő munkát végezve tanúi voltak gáztetteiknek. Kiszólitották börtönükből Kovács Pál főhadnagyot és Kudar ezredest és ügyükben nem volt sem tárgyalás, sem ítélet. Távozásuk előtt az első emeleti szobák egyikében agyonlőtték őket. Ez a tett minden jogot nélkülöző közönséges nyilkosság volt.

Így halt hősi halált a magyar ellenállás ezen két kiemelkedő személyisége. Az ostrom után a halottakat a környékbeli lakosok szedték össze, temették el. Ők is jeltelen sirba kerültek, a család soha nem múló bánatára.

Kudar Lajos élete szép példát ad a hűsége, a hazaszeretetre, a katonai kötelesség teljesítésére, és áldozatvállalásra. Ezt kívánta méltányolni a Magyar Köztársaság, amikor 1947-ben az ellenállásban kifejtett tevékenységéért - posztumusz - a Szabadság Rend ezüst, egyben a legnagyasabb, fokozatával tüntette ki.

De a "fordulat éve" után mindez semmivé lett. Azt rótták fel neki, hogy az erőszakszervezetek keményen felléptek a kommunista szervezkedések ellen is. Így a Kudar családra nehéz napok jöttek. Özvegye nyugdíját megvonták, vagyonukat elvették. Tas községbe kellett távozniuk. A gyermekek árveházból jártak iskolába.

Az ellenállási mozgalom történetének kutatása is sokáig elfeledkezett róla. Elsőként az 1987-ben megjelentetett kislexikon méltatta nevét, tetteit.

Emberi kvalitásai, az újkori magyar történelemben játszott kiemelkedő szerepe révén kívánatos lenne, hogy a közfigyelem, a sajtó, a tudományos kutatás újra foglalkozzon vele. Hogy emlékét óvjuk és megőrizzük. Iránta és családja iránti, már soha nem pótolható megkésett elismerésként.

Ezt a célt kívánja szolgálni a most létrejött Kudar Lajos emlékbizottság is.

Budapest, 1992. január 10.

Gazsi József

G a z s i József

B u d a p e s t

Kapás u. 48. V/1.

1 0 2 7

Tel: 201-0630

A debreceni feltámadás. Szerkesztették: Paál Jób és Radó Antal.

Krónikás könyv a demokratikus új Magyarország megszületéséről, a moszkvai tárgyalásokról, a debreceni nemzetgyűlés és az első független nemzeti kormány megalakulásáról, a magyar nemzet történetének sorsdöntő hősközléséről.

1947.

Dolgozik a kormány.

221-222.o. A kormány a Debrecenben kiadott két utolsó fontos rendelet közül az első a csendőrséget oszlatja fel, a második pedig a Magyar Államrendőrség felállításáról intézkedik.

Ez a két rendelkezés pontos dátum közlése nélkül, "Debrecen, 1945. március" keltezéssel csak május tizedikén jelenik meg a hivatalos lapban, de a rendeleteken még itt Debrecenben hosszú hetekig dolgozott a belügyminisztérium rendészeti osztálya.

Az első a csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről szól.

Első paragrafusában súlyos vádiratot közöl a "m.kir.csendőrségről", amelyről megállapítja, hogy "a mult népellenes kormányait feltétlen engedelmességgel kiszolgáltta, a magyar demokratikus mozgalmakat kíméletlen eszközökkel megsemmisíteni törekedett és a magyar parasztság és a magyar munkásság ellen megsemmisíthatatlan erőszakosságot követett el, ezért a magyar nép egységes ítéletének végrehajtásaként, az Ideiglenes Nemzeti Kormány megállapítja a csendőrségnek, mint testületnek a feloldását és intézményét megszünteti, szervezetét feloszlata". A rendelkezés szerint a csendőrség szolgálatában állott személyek elbocsáttatnak és néhány kivételtől eltekintve ezelnék nyugdíj és kegydíj iránti igényük is megszűnik.

Ez a rendelet monda ki, hogy "a magyar állam egész területén a belügyminiszter legfelsőbb felügyelete és ellenőrzése alatt a magyar államrendőrség gyakorolja az összes rendőrhatalom jogait és látja el rendőrhatalmai útján a rendőrszolgálatot".

A kormányintézkedés elrendeli a Budapesti Főkapitányság és a Vidéki Főkapitányság létesítését, ez utóbbinak hatásköre az egész ország területére-kivéve Nagy-Budapestet-terjed.

Az út, amely a Várból a Krambo elvezet. 29-36.o.

1944 szeptember 24-én, vasárnap este fél kilenckor tanácskozás volt a kormányzónál....

Farago vállalkozott arra, hogy az utazást előkészíti és amilyen gyorsan csak lehet elindul.

Még aznap éjjel megbizta Kudar Lajos csendőrezredest, hogy utazzék el Zólyomba, beszéljen ott a partizánparancsnokkal, nézzen utána: mennyire felel meg a valóságnak a kormányzónak átadott levél, az utazásról tegyen jelentést és orosz részről készítse azt elő.

Kudar Zichy Ladomérral másnap el is utazott, még aznap éjjel vissza is jött. Jelentette Vattay altábornagynak, hogy minden rendben van és Vattay nyomban közölte ezt Faragóval is. Kudar Lajos csendőrezredest ezért az útjáért életével fizetett, mert a németek elfogták és egy nappal Buda felszabadulása előtt február tizennegyedikén délután öt órakor a belügyminisztérium udvarán agyonlőtték. Ő volt a német uralom utolsó mártírja....

Farago szeptember huszonhatodikán délelőtt tizenegy órakor beszélt utoljára a kormányzóval, átvette annak Sztalinhoz írt levelét, valamint az Ambrózy kabinetminodai főnök által aláírt útleveleket és szeptember huszonnyolcadikán délután négy órakor Szentiványi Donatkossal Kudar autóján elindult a szlovák határ felé. Teleki Géza Zichy Ladomérral külön autó utazott. Az autók rendszámát út közben háromszor cserélték. Külön autóal a társaság előtt mentek Hyergeres Pál és Korondy Béla csendőrszázadosok, akik a leveleket és az iratokat vitték. A társaság este negyed nyolckor érkezett meg Gácsra, ahonnan kilenckor gyalog indultak el libasorban a határ felé. Átlábolták a határon csöngedező keskeny patakot, a tőlső oldalon a Kudar csendőrezredest által a partizánokkal megbeszélte helyen, egy hegyoldal szélén, másfél kilométernyire a határtól az oroszok már autóval várták őket.

- 159.o. A hitlerizmus elleni küzdelemhez tartozik barokk kapcsolaton Lúdar László ezredessel.
- 171.o. Ezzel egyidőben kezdte össze az a nagyon beosztatos vállalkozás, hogy Holotov kálmán.-tól a fegyverszüneti feltételeket a magyar kormány megszeresse. E célból bármé kezél Ede Süldör-től meg kért társával együtt kereste fel Holotovot, hogy ajánló-e a magyar kormánnyal tárgyalni Lúdar László eső. ends. vitte át őt a látáron. Kezél visszatérve, útjának eredményét jelentette a kormányzóknak. Ezen után Maraghi Csaba altágy. - korábban a SzÜ-ba akreditált magyar ma -i atásé-, Szent-Iványi Domokos rendkívüli követ és gróf Földi Géza - Földi Pál fia - László Béla hds. pl. arzenáljánál átlógva, jelentkezett Holotov kálmán.-nál. A látogatás láz állásról a fegyverszüneti tárgyalásokról nem volt mágyval kormányzóknak meghatalmazást, nehogy a német fogságba kerülve bizonyíték legyen a fegyverszüneti szándékáról.
- 172.o. A megállapodás értelmében a palotában lévő titkos rádió keresztlé körbék, hogy nemcs József et őjjel a titkos bejáraton keresztül-került, hogy azonnal hozza utáni a kormányzóknak ajánlat talmasát.
- Lúdar László eső. ends. Hencs Józsefet őjjel a palota titkos bejáratán keresztül vonotta a kormányzóknak, nehogy a mindenké beépített néci lénszerkezet gyanúba esgjon.
- 174.o. Lúdar László 1944. október 14-én felkereste ifj. Horthy Miklóst a Várban, aki elmondta neki, hogy 15-én 11 ó asor hito emberével van találkozásja a Petőfi téren Dornicsza Félár irodájában. Lúdar fegyverestette, legyen óvatos, mivel bármilyen hivatalos ügyet jelent a kormányzóknak, másnap már tudják a németek: a belső emberük között kón van. Előítélag Langsfeld Géza kabinetirodái számos /en később be tá igazlódott, bizonyos Szilasi őt nevente ki kabinetirodái kálmánok.
- 172.o. Gróf Festetics testőr ends., ő volt az egyetlen, aki az esküjét ne szerte. Az államár t felk oldotta. Sz-hoz es-taliferott. Nem a csapatostólhoz tárt vissza.
- 181.o. Egy ezredes: Végre lefogták a kormányzóknak új beosztásának van, amit Vajna Csaba szor legel lyében mind árt be tá mutattak. De ugy Fél 12 körül lehetett. Ekkor látott meg Lúdar László ends. Ifj. elen lépett hozzá. E kor hito t meg Lúdar László ends. Igóden lépett hozzá. -Hogy körül maga árt? Van arról fogalma, milyen veszedelmes halpa be ler lehet? -Most nárláton de mindenáron beszélni szerettem magával. Bevezetett egy hivatali szobába és márt márt az aj-tét- amint lehet, magáért jött. Ezzel elment. Délután 4 órahoz nyitott kálmán kaput. Ez idő alatt fogták le a megfigyelésen társával. Márton jött Lúdar és beszélgetett, E r szabad: nárláton a hitelen őt. Lúdar kálmánok vele, hogy min erül ő lefőlt az új bl. ügy. min-re is. Lúdar László pontosan infőmált a Horthy személye körüli esak nyelről.
- 198.o. Kár nappal Szilasi hatalomra jutása után felkeresett Lúdar László ends. Döntőn kálmán kabí-natirodái tes-o sal. Kálmánok velem, hogy nyilacs listákat adtak ki, és ezek végre ártával Lúdar László meg. ő beépítette magát a nyilacsok köré, akik megfigyeltek benne. /Szabad Szó 1943.06.20. szá. e./
- 198.o. "Hogyan mentett meg 650 embert a deportálástól Lúdar László ezredes 1944. október 15-ike után?"
- Ezen őta teljesített szolgálatot a Sz-pol. oszt-án Lúdar László eső. ends. az es-t. h. vezérjárnai Ebben a minőségben helyén maradt 194. október 15-e után is. Kálmánok Süldörinek személyesen letette. A nyilacsok listák benne. Fontos feladattal bízták meg. Onak kellett a nyilacs rend-szernek gyors polgári és katonai személyeket elfogatnia. Lúdar mártos látott. De hogyan? bizalmasan hivatta két segítőt, Kosner Margitot - László titkárnőjét - és Dr. Kovács István egy. t. feleségét. De ártante őt: - Haglandá-e sok szás erben ártot megmenteni? - Igen. Tudják azt, hogy az ártókat tessék köldni? - Igen - hangzott a két munkatár válasza. Vél-lalát tá a feladatot. De Dr. Kovácsné feladata nem volt éppen könnyű. Egyes esereiben csillagos kálmánok kellett ártosítást vinnie. Volt ná eset, hogy az ártosítandó személy nem volt otthon Átkor valamelyik megfigyelés kálmánoktól kellett utána ártani. Kovácsné kora reggeltől kálmánok végerte az ártosítást, közben gondoskodnia kellett kálmánok kálmánoktól is, akik ket kálmánok bírtatott. Kálmánok: több esak személyt kellett volna elfogatnia, de csak egy-két embert találtak meg a pec-ot teljesítő eső-ök. Nyilacs detektívok figyelték: A továbbiak-ban egy lépést sem tettek szigorú ellenőrzés nélkül. Idegeik súlyosan megviselték: a nehéz kálmánok. Munkatársai, látva kálmánoktól, szőlésre bírtatott. Lúdar oléssör családját helyre bírtatott. ő pedig a megbeszélte tervet szorint egy napon lejött volna a min-ből, és papí kálmánok ártosítva a jesszálhoz tárt volna. Ezen esakben nem került sz. egy nappal a szőlésre kálmánoktól ártosítást előtt letart ártatott és a Margit kálmánok foglalta vitték. Kálmánok verték és kálmánok, majd visszavitték a Sz-ba és ott ártosították. Ely módon 650 ember kálmánok meg. Lúdar ends. Úgygye csak igen nagy utánjárásal kapta meg utóbb ártosítva nyugdíját. A jesszál. 650 ember kálmánoktól jutott esakbe, hogy ártosítják meg ent-je kálmánok után." Kálmánok be az ártosítók.

Ki volt Kudar ezredes?

Az ellenállás mártírja, Kudar Lajos csendőr ezredes emlékét kívánja ápolni az a bizottság, amely 1992. január 3-án alakult meg a *Magyar Ellenállási Szövetség* székházában. A meghívottak egyöntetűen azt állapították meg, hogy – sajnálatosan – rosszul sáfarkodunk nemzeti értékekkel: olyan emberekre, olyan tetteikre borult feledés az elmúlt 40 esztendőben, akiknek ott a helye a magyar történetében.

Közöttük van Kudar Lajos is. Az ő sorsa különösen fájó: szolgált egy rendszert, amelyik tragédiába toroklott. Az egykori szövetségesek, a németek gyilkolták meg. De nem fogadták, nem ismerték el a kommuniszták sem: csendőrtisztí múltja miatt nem kapott megbocsátást. (Tiszteletére e héten, csütörtökön emlékkünnepséget rendeznek, s az Országház u. 28. sz. alatt emléktáblát helyeznek el – A szerk.)

Ki volt ez az ember? Ki volt az a hazafi, akinek életét – mint széthullott mozaik darabjait – csak most kezdik összeszedni, feltárni a kutató történészek? Írott források alig vannak reá. A család dokumentumai elégték a budai ostrom során, a történeti irodalom is meglehetősen mostohán bánt vele, élete, halála megannyi rejtély.

Kudar Lajos egy gyógyszerész fia volt. Az Arad és Temesvár között fekvő, ma Romániához tartozó *Vinga* községben született. Apja az első világháború előtt Makóra költözött, ahol patikát nyitott. A fiatal Kudar a 2. honvéd gyalogezredhez vonult be, s szinte gyermekkővel került bele a háború poklába. Valószínűleg tartalékos tiszti kiképzést kapott. Az orosz és a román frontokon harcolt, ahol nagy bátorságról és hősiességről tett tanúságot. Több hadi kitüntetést érdemelt ki, köztük az 1. és 2. osztályú ezüst vitézségi érmet. Ezek alapján 1928-ban vitézzé avatták.

A honvédségtől került át a csendőrség állományába, a beosztások és szolgálati helyek egész sorát járta végig. Szegeden, Nagykatán szolgált, majd a BM-hez vezényelték. A ranglistán gyorsan haladt előre. Már 1939-ben őrnagy, majd alezredes, ezredes. *Keresztes-Fischer* belügyminiszter korán felfigyelt személyére, s felelős beosztásokba teszi. 1941-ben a központi nyomozó parancsnokság előállítási osztályának vezetője, majd a nyomozó osztály törzsalosztályának parancsnoka. A legfelsőbb honvédelmi tanács instrukciói nyomán 1942 szeptemberében a honvédelmi miniszter és a belügyminiszter közös rendeletével

létrejött az Államvédelmi Központ (ÁVK) nevű szervezet: vezetője *Ujzászy István* tábornok, helyettese *Kudar Lajos* lett. Ujzászyt a németek 1944. március 19-e után letartóztatták, elhurcolták, helyére *Kuthy László* ezredes lépett, bár az ÁVK tényleges munkáját Kudar Lajos irányította.

Az ÁVK igyekezett megteremteni annak a *Horthy-, Kállay* Miklós-, *Keresztes-Fischer*-féle politikának a

Alexandra Paraschiv szoborterve

belső feltételeit, amely *Hitler* ellenében is biztosítani igyekezett az ország függetlenségét, korlátozni próbálta a háborús részvételt, s megteremteni igyekezett – ha annak eljön az ideje – egy különféle feltételeit. Ennek érdekében biztosítani kellett az ország békéjét, belső rendjét, nyugalmát mindenféle szélsőséges törekvések ellen. Ez a politika – fő tendenciáiban – náciellenes, Hitler-ellenes, szövetségesbarát politika volt; nem véletlen, hogy valamennyi vezető személy – köztük Kudar is – a németek foglya, illetve áldozata lett. (A Gestapo őrizetbe vette, s két hónapon át fogságban tartotta a BM IX. – szociális – osztálya vezetőjét, idős dr. *Antall* József miniszteri tanácsost is. Ő volt az ide menekült lengyel katonai és polgári személyek patrónusa: a németek legfőbb vádjá az volt ellene, hogy lehetővé tette sok ezer lengyel tiszt és katona Nyugatra történő szökését.)

1944 szeptemberére az ország válaszüti elé érkezett. Az ifj. *Horthy* vezette ún. „*Kiugrási Iroda*”, s a mögöttük álló „*Magyar Függetlenségi Mozgalom*” nevű szervezet – ennek Kudar is vezető személyisége volt – a haza megmentése érdekében elérkezettnek látta az időt a németekkel

való szakításra, a fegyverszünet megkötésére. Ennek érdekében széleskörű politikai, katonai, diplomáciai intézkedések születtek, számos szakágazat – így az ÁVK is – konkrét feladatokat kapott. *Kudar Lajos* és közvetlen munkatársai, illetve segédtszjei, *Nyerges Pál* és *Korondi Béla* századosok készítették elő az 1944. szeptember 22-én útnak indított két delegációt, amelyek a fegyverszüneti feltételeket voltak hivatva kipuhatolni. A *Náday* István vezérezredes vezette küldöttség Olaszországba repült, míg a báró *Atzél* Ede-féle misszió a frontonalon át jutott el Moszkvába. Amikor pedig lehetőség nyílt arra, hogy a Szlovákiában harcoló szovjet partizánok útján – repülővel – hivatalos delegációt küldjünk a fegyverszünet megtárgyalására, Kudar ezredes dr. *Török* ügyvéd álnéven, inkognitóban – gróf *Zichy* Lodomér kíséretében – személyesen utazott Zólyomba, hogy ott ellenőrizze a biztonsági feltételeket, s előkészítse *Horthy* megbízottainak moszkvai útját. Ez a delegáció – a *Faragho* Gábor altábornagy vezette küldöttség – kötötte meg 1944. október 11-én az ún. ideiglenes fegyverszüneti egyezményt.

Ezeket a béketörekvéseket keresztezte az október 15-i nyilas puccs, a Szálasi-féle fasiszta hatalomátvitel. Kudar továbbra is a helyén maradt, mert beosztásában rendkívül sokat tehetett. Segítette az ellenállást, a politikai üldözötteket; több esetben eljutatta az ellenállási mozgalomhoz, illetve a demokratikus pártokhoz, a Magyar Front vezetőinek azon személyek névsorát, akiket a nyomozó szervek le akartak tartóztatni. Így sokszáz ember életét mentette meg. Kapcsolatot teremtett a Magyar Frontba tömörült öt politikai párttal, illetve azok vezetőivel, több szakszervezettel, a zsidótanáccsal, ifjúsági csoportokkal, németellenes személyekkel. Találkozott *Kovács* Pállal, az amerikai hadsereg főhadnagyával, aki Budapesten létrehozta a „*Dallam*” fedőnevű illegális csoportot.

A Gestapo, az SD és a magyar nyomozó szervek ekkor már figyelték Kudar és munkatársai tevékenységét. 1944. december 4-én elfogták *Nyerges* és *Korondi* századosot, másnap pedig Kudar ezredest. Vallatások, fázarsztó kihallgatások sora következett. Megjárták a Fő utcai Gestapo-börtönt, ahonnan fogolytársai-val együtt a *Markó* utcába vitték őket; innen szökött meg *Korondi* Béla. A következő stáció az Országház alagsora volt, ahonnan 1945. január

11-én a BM várbeli épületének pincéjébe, az ún. „*pokolpincébe*” került a 178 fogoly. Ez akkor a Gestapo-börtön volt. Itt embertelen szenvedések vártak rájuk; a pokolpince börtönközösségének megszervezésében, az élet elemi feltételeinek biztosításában kimagasló érdemei voltak *Kudar Lajos* ezredesnek. Afféle fogolybizalmiként ő tárgyalta a németekkel, s azok láthatóan respekálták rangját, személyét.

Február elejére a foglyok létszáma felére csökkent. Voltak akiket elengedtek. A BM udvarán ugyanakkor szinte naponta voltak kivégzések. 1945. január 16-án 16 embert lőttek agyon. A betegeket is sorra likvidálták. Február 5-én agyonlőtték a *Jánosi* fivéreket. Másnap a két ismert sportvezető, *Kerécs Géza* és *Tóth-Porva* István halt mártírhalált. Buda felszabadulása előtt a német körözés napján, február 11-én agyonlőtték azt a 26 zsidó munkaszolgálatost, akik ott kisegítő munkát végezve tanúi voltak gazetteiknek. Kiszóltatták börtönükből *Kovács* Pál főhadnagyot és Kudar ezredest, ügyükben nem volt sem tárgyalás, sem ítélet: az első emeleti szobák egyikében agyonlőtték őket. Ez a tett minden jogot nélkülöző közönséges gyilkosság volt! Az ostrom után a halottakat a környékbeli lakosok szedték össze, temették el – ők is jeltelen sírba kerültek, a család soha nem múló bánatára.

Kudar Lajos élete szép példát ad a hűség, a hazaszeretetre, a katonai kötelesség teljesítésére és áldozatvállalásra. Ezt kívánta méltányolni a Magyar Köztársaság, amikor 1947-ben az ellenállásban kifejtett tevékenységéért – posztumusz – a *Szabadság Erdemrend* ezüst, egyben a legmagasabb fokozatával tüntette ki. De a „fordulat éve” után mindez semmivé lett. Azt rótták fel neki, hogy az erőszakos szervezetek keményen felléptek a kommunista szervezkedések ellen is. Így a Kudar családra nehéz napok jöttek: özvegy nyugdíját megvonták, vagyonukat elvették. *Tas* községbe kellett távozniuk. A gyermekek árvaházból jártak iskolába. Az ellenállási mozgalom történetének kutatása is sokáig elfeledkezett róla; elsőként az 1987-ben megjelentetett kislexikonon méltatta nevét, tetteit. Emberi kvalitásai, az újkori magyar történelemben játszott kiemelkedő szerepe révén kívánatos lenne, hogy a közfigyelem, a tudományos kutatás újra foglalkozzon vele.

dr. Gázi József
hadtörténész